

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«ХАРКІВСЬКИЙ ПОЛІТЕХНІЧНИЙ ІНСТИТУТ»

Н. В. Якименко-Терещенко

ФІНАНСОВИЙ АНАЛІЗ

Конспект лекцій

для студентів спеціальності 071 «Облік і оподаткування» другого
(магістерського) рівня вищої освіти всіх форм навчання

Затверджено
редакційно-видавничою
радою університету,
протокол № 1 від 25.02.2021 р.

Харків
НТУ «ХП»
2021

Фінансовий аналіз: Конспект лекцій для студентів спеціальності 071 «Облік і оподаткування» другого (магістерського) рівня вищої освіти всіх форм навчання / Уклад. Н. В. Якименко-Терещенко. – Харків: НТУ «ХП», 2021. – 54 с.

Укладач: Н. В. Якименко-Терещенко

Рецензент:

Т. В. Давидюк, д.е.н., професор кафедри економічного аналізу та обліку НТУ «ХП»

Кафедра економічного аналізу та обліку

ВСТУП

Метою вивчення дисципліни «Фінансовий аналіз» є формування системи знань з питань проведення фінансового аналізу підприємства; виявлення резервів підвищення ефективності діяльності та поліпшення фінансового стану підприємства; використання результатів аналізу в управлінні підприємством.

Предмет навчальної дисципліни – сукупність теоретичних, методичних та організаційних аспектів фінансового аналізу діяльності підприємств.

Об'єктом навчальної дисципліни є фінансово-господарські процеси, які відбуваються на підприємстві.

Компетентності, які формуються під час вивчення навчальної дисципліни:

- здатність бути критичним та самокритичним, нести відповідальність за наслідки прийнятих організаційно-управлінських рішень;
- здатність володіти інструментальними засобами дослідження, отримання, зберігання, обробки обліково-аналітичної інформації та застосовувати їх під час вирішення поставлених завдань;
- здатність застосовувати теоретичні, методичні і практичні підходи щодо організації обліку, контролю, планування та оптимізації податкових розрахунків;
- здатність формулювати завдання, удосконалювати методики та впроваджувати сучасні методи фінансового аналізу згідно зі стратегічними цілями підприємства;
- здатність здійснювати діяльність з консультування власників, менеджменту підприємства та інших користувачів інформації у сфері фінансового аналізу.

Конспект лекцій підготовлений відповідно до робочої програми. Він являє собою одну з частин повного навчально-методичного комплексу дисципліни “Фінансовий аналіз”. Видання призначено для проведення лекцій з окремих тем і в цілому по курсу, може бути використано як допоміжний матеріал при підготовці до іспитів, а також при самостійному вивченні окремих питань з тем курсу (табл.).

Таблиця – Структура навчальної дисципліни

Номер з/п.	Види навчальних занять (Л, ЛЗ, ПЗ, СР)	Кількість годин	Назви змістових модулів. Найменування тем кожного заняття
1	2	3	4
Змістовий модуль № 1. Теоретичні основи і методика аналізу фінансового стану підприємства			
1	Л	2	Тема 1. Теоретичні основи фінансового аналізу
2	ПЗ	2	
3	Л	2	Тема 2. Інформаційне забезпечення фінансового аналізу
4	ПЗ	2	
5	СР	6	
6	Л	2	Тема 3. Аналіз майна підприємства
7	ПЗ	2	
8	СР	4	
9	Л	2	Тема 4. Аналіз джерел формування капіталу підприємства
10	ПЗ	4	
11	СР	6	
12	Л	2	Тема 5. Аналіз ліквідності і платоспроможності підприємства
13	ПЗ	2	
14	СР	4	
15	Л	4	Тема 6. Аналіз фінансової стійкості підприємства
16	ПЗ	2	
17	СР	6	
18	Л	4	Тема 7. Аналіз грошових потоків
19	ПЗ	4	
20	СР	6	
21	Л	2	Тема 8. Аналіз ділової активності підприємства
22	ПЗ	2	
23	СР	4	
Змістовий модуль № 2. Комплексна оцінка фінансового стану підприємства, аналіз ціни і структури капіталу			
24	Л	4	Тема 9. Аналіз прибутковості та рентабельності підприємства
25	ПЗ	4	
26	СР	4	
27	Л	2	Тема 10. Аналіз кредитоспроможності підприємства
28	ПЗ	2	
29	СР	4	
30	Л	4	Тема 11. Аналіз інвестиційної привабливості підприємства
31	ПЗ	4	
32	СР	4	
33	Л	2	Тема 12. Комплексний аналіз фінансового стану підприємства
34	ПЗ	2	
35	СР	2	
36	СР	30	Виконання індивідуального завдання (курсowego проекту)
37	СР	6	Інші види самостійної роботи
Разом (годин)		150	

ТЕМА 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФІНАНСОВОГО АНАЛІЗУ

КЛЮЧОВІ ТЕРМІНИ І ПОНЯТТЯ

- *фінансовий аналіз*
- *фінансова діагностика*
- *порівняльний аналіз*
- *методи аналізу*
- *прийоми аналізу*
- *факторний аналіз*

Фінансовий аналіз (*Financial Analysis*) з'явився в ХІХ ст. як комерційна арифметика. Зі становленням ринку капіталу в країнах з ринковою економікою, комерційна арифметика трансформувалась у фінансовий менеджмент, складовою якого є фінансовий аналіз, що ґрунтується на даних фінансової звітності.

В умовах ринку фінансовий аналіз спрямований на накопичення, оброблення та використання інформації фінансового характеру та є основою прийняття управлінських рішень на мікрорівні, тобто на рівні суб'єктів господарювання. Власники, кредитори, менеджери підприємства зацікавлені в докладному аналізі фінансових потоків, щоб на основі одержаної інформації прийняти управлінські рішення, які регулюватимуть формування фінансових ресурсів і сприятимуть зростанню капіталу підприємства.

Основними функціями фінансового аналізу є:

- об'єктивна оцінка фінансового стану, фінансових результатів, ефективності та ділової активності об'єкта аналізу;
- виявлення факторів і причин досягнутого стану й отриманих результатів;
- підготовка й обґрунтування прийнятих управлінських рішень у сфері фінансів;
- виявлення й мобілізація резервів поліпшення фінансового стану та фінансових результатів, підвищення ефективності всієї господарської діяльності.

Мета проведення фінансового аналізу – отримати виважену та обґрунтовану оцінку фінансового стану підприємств і тим самим визначити умови прийняття оптимальних фінансових рішень.

Об'єктом фінансового аналізу є підприємство або окрема фінансова операція.

Предмет фінансового аналізу – це фінансові відносини в системі управління підприємством, фінансові ресурси та їх джерела..

Суб'єктами фінансового аналізу є фінансові аналітики, які зацікавлені в ефективній діяльності підприємства.

Існує широке коло користувачів результатами фінансової діагностики (рис. 1.1), тому цілі її проведення для кожної з цих груп

будуть відрізнятися.

Рисунок 1.1 – Користувачі результатами фінансової діагностики

Основні етапи фінансового аналізу підприємства:

- 1) збір і підготовка вхідної інформації;
- 2) аналітична обробка;
- 3) аналіз, оцінка та інтерпретація результатів;
- 4) підготовка висновків і рекомендацій.

Фінансовий аналіз має важливе значення в економічній діяльності підприємства, а саме:

- 1) знаходити резерви покращення фінансового стану підприємства;
- 2) об'єктивно оцінювати раціональність використання усіх видів фінансових ресурсів;
- 3) своєчасно вживати заходів щодо підвищення платоспроможності підприємства;
- 4) забезпечувати оптимальний виробничий та соціальний розвиток

колективу за рахунок використання виявлених під час аналізу резервів;

5) забезпечувати розроблення плану фінансового оздоровлення підприємства.

Класифікаційними ознаками видів фінансового аналізу є:

1) за суб'єктами (користувачами) розрізняють внутрішній та зовнішній фінансовий аналіз;

2) за метою дослідження – діагностичний, експрес-аналіз, деталізований аналіз;

3) за часом – попередній та ретроспективний.

Порівняльна таблиця видів фінансового аналізу наведено у табл. 1.1.

Таблиця 1.1 – Порівняльна таблиця видів фінансового аналізу

Критерії порівняння	Види фінансового аналізу	
	зовнішній	внутрішній
Мета аналізу	Оцінка та економічна діагностика фінансового стану підприємства за даними публічної фінансової звітності, загальний аналіз прибутку і рентабельності	Забезпечення планомірного надходження грошових коштів та оптимального співвідношення власного і позикового капіталу задля ефективного функціонування підприємства
Об'єкт аналізу	Процес фінансово-економічної діяльності підприємства як єдиного цілого	Процес фінансово-економічної діяльності підприємства як системи його структурних підрозділів
Предмет аналізу	Методичні підходи щодо загального аналізу фінансового стану підприємства	Теоретико-методичні підходи щодо ґрунтовного комплексного аналізу економічного потенціалу підприємства, виявлення його оптимальної структури
Джерела інформації	Форми публічної фінансової звітності	Пакет економічної інформації підприємства
Користувачі інформації	Внутрішні, зовнішні, зацікавлені	Внутрішні
Періодичність аналізу	Складання звітності	У міру необхідності для внутрішнього користування
Доступність результатів аналізу	Доступні всім, хто має певний інтерес щодо діяльності підприємства	Доступні лише керівництву та працівникам підприємства

Зовнішній фінансовий аналіз на основі фінансової і статистичної звітності здійснюють банки, аудиторські фірми, інвестори та ін. Основною його метою є оцінювання та діагностика фінансового стану підприємства за даними фінансової звітності, тобто надання інформації численним

користувачам про прибутковість діяльності підприємства, платоспроможність, фінансову незалежність, ділову активність тощо. Особливостями зовнішнього фінансового аналізу є: орієнтація аналізу на публічну, зовнішню звітність підприємства; множинність об'єктів-користувачів; різноманітність цілей і інтересів суб'єктів аналізу; максимальна відкритість результатів аналізу для користувачів.

Внутрішній фінансовий аналіз (на рівні підприємства) проводять фінансові служби. Він ґрунтується не тільки на даних публічної звітності, а й на використанні всіх доступних джерел облікової та позаоблікової інформації. Його результати є комерційною таємницею. Для того щоб зробити правильний висновок на підставі проведеного аналізу фінансового стану підприємства, рекомендується для порівняння використовувати показники за цим підприємством не менше ніж за три останніх роки. За можливості, показники підприємства також необхідно порівняти із загальногалузевими показниками та з даними інших підприємств такої самої сфери діяльності.

Використання видів, прийомів і методів фінансового аналізу для конкретних цілей вивчення фінансового стану підприємства в сукупності становить **методологію та методіку аналізу**.

Найчастіше використовують класифікації прийомів і методів фінансового аналізу, де виділяються неформалізовані та формалізовані методи аналізу.

Неформалізовані методи аналізу ґрунтуються на описуванні аналітичних процедур на логічному рівні, а не на жорстких аналітичних взаємозв'язках та залежностях (методи експертних оцінок і сценаріїв, психологічні, морфологічні, порівняльні, побудови системи показників, побудови системи аналітичних таблиць).

Формалізовані методи аналізу побудовані на жорстко формалізованих аналітичних залежностях між показниками (методи ланцюгових підстановок, арифметичних різниць, балансовий, диференційний, інтегральний та інші).

Методика фінансового аналізу включає три взаємозалежних блоки:

- 1) аналіз фінансових результатів діяльності підприємства;
- 2) аналіз фінансового стану підприємства;
- 3) аналіз ефективності фінансово-господарської діяльності підприємства.

У процесі фінансового аналізу широко застосовуються традиційні *методи економічної статистики* (середніх та відносних величин, групування, графічний, індексний, елементарні методи обробки рядів динаміки), а також *математико-статистичні методи* (кореляційний аналіз, дисперсійний аналіз, факторний аналіз, метод головних компонентів).

Основні методи і прийоми фінансового аналізу наведено на рис. 1.2.

Основні прийоми аналізу фінансового стану підприємства:

Горизонтальний (часовий) аналіз – порівняння кожної позиції звітності з попереднім періодом.

Вертикальний (структурний) аналіз – визначення структури показників для оцінювання впливу різних факторів на кінцевий результат.

Трендовий аналіз – визначення тренду, тобто основної тенденції динаміки показника, очищеної від випадкових впливів індивідуальних особливостей окремих періодів. Трендовий аналіз є варіантом горизонтального аналізу.

Аналіз відносних показників (коефіцієнтів) – розрахунок відношень між окремими даними форм фінансової звітності. Відомо понад 200 відносних аналітичних показників, які можна розрахувати на основі фінансової звітності. Систему фінансових коефіцієнтів називають кришталевою кулею, в якій можна побачити все, що було і що буде.

Загально-наукові методи	Евристичні (психологічні) методи
<ul style="list-style-type: none">– аналіз– синтез– індукція– дедукція	<ul style="list-style-type: none">– мозкова атака– експертних оцінок– контрольних запитань– морфологічний– метод сценаріїв
Економіко-логічні методи	Економіко- математичні методи та теорії прийняття рішень
<ul style="list-style-type: none">– порівняння– економічної статистики (середніх величин, групування, аналізу рядів динаміки, індексний)– облікові (балансовий)– аналітичні (ланцюгових підстановок, абсолютних і відносних різниць, оцінки фінансової звітності, деталізації, інтегральний)	<ul style="list-style-type: none">– кореляційний– регресійний– кластерний– дисперсійний– ситуаційного аналізу та прогнозування– імітаційного моделювання– побудови дерева рішень– лінійне програмування– аналізу чутливості

Рисунок 1.2 – Користувачі результатами фінансової діагностики

Порівняльний аналіз – внутрішньогосподарський аналіз зведених показників звітності за окремими показниками самого підприємства та його дочірніх підприємств (філій), а також міжгосподарський аналіз показників даної фірми порівняно з показниками конкурентів або із середньогалузевими та середніми показниками.

Факторний аналіз – визначення впливу окремих факторів (причин) на результативний показник детермінованих (розділених у часі) або стохастичних (що не мають певного порядку) прийомів дослідження. При

цьому факторний аналіз може бути як прямим (власне аналіз), коли результативний показник розділяють на окремі складові, так і зворотним (синтез), коли його окремі елементи з'єднують у загальний результативний показник.

Отже, фінансовий аналіз має важливе значення в економічній діяльності підприємства, адже дає змогу знаходити резерви покращення фінансового стану підприємства; об'єктивно оцінювати раціональність використання усіх видів фінансових ресурсів; своєчасно вживати заходів щодо підвищення платоспроможності підприємства; забезпечувати оптимальний виробничий та соціальний розвиток колективу за рахунок використання виявлених у ході аналізу резервів; забезпечувати розроблення плану фінансового оздоровлення підприємства.

Контрольні запитання

1. Визначте ключові категорії фінансового аналізу.
2. Що є об'єктами дослідження фінансового аналізу?
3. Охарактеризуйте види фінансового аналізу.
4. Визначте особливості порівняльного аналізу.
5. Назвіть основні методи факторного аналізу.

ТЕМА 2

ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОГО АНАЛІЗУ

КЛЮЧОВІ ТЕРМІНИ І ПОНЯТТЯ

- бухгалтерська звітність
- інформація
- показник
- фінансова звітність

Глибина і результативність фінансового аналізу залежать від обсягу, своєчасності та якості використовуваної інформації.

Інформаційне забезпечення – це динамічна система інформації та способів її опрацювання, що дає змогу вивчити реальний стан об'єкта дослідження з метою обґрунтування управлінських рішень.

Призначення інформаційного забезпечення фінансового аналізу – фіксування у документах даних, збирання, передавання, оброблення, зберігання та трансформація інформації про операційну, фінансову й інвестиційну діяльність підприємства, його фінансовий стан.

Основні джерела інформації для фінансового аналізу:

– нормативно-планові джерела (всі види планів, які розробляються на підприємстві (перспективні, поточні, оперативні, бізнес-плани, плани-

графіки, платіжні календарі), а також нормативні матеріали, кошториси, проектні завдання та інші);

– джерела облікового характеру (документи бухгалтерського, статистичного та оперативного обліку, всі види звітності, а також первинна облікова документація);

– позаоблікові джерела інформації – це документи, що регулюють господарську діяльність, а також дані, що характеризують зміни зовнішнього середовища функціонування підприємства.

Комплексне використання різноманітних джерел інформації у фінансовому аналізі дає змогу всебічно вивчити всі сторони фінансово-господарської діяльності та повніше виявити резерви поліпшення фінансового стану підприємства.

Більша частина інформації, що використовується в аналізі, має форму показників. Причому глибина аналізу та обґрунтованість висновків і заходів за його результатами значною мірою залежать від добору показників, які у своїй сукупності формують цілі системи. В практиці аналітичних досліджень розрізняють показники:

- 1) кількісні та якісні;
- 2) натуральні, трудові, вартісні;
- 3) абсолютні та відносні;
- 4) загальні та часткові;
- 5) планові (нормативні) та фактичні (звітні);
- 6) основні та допоміжні;
- 7) вихідні та розрахункові (похідні).

Уся підібрана для аналізу інформація, і, насамперед, показники обліку та звітності мають бути ретельно перевірені за формою і змістом. При перевірці за формою встановлюється правильність оформлення документів і звітів з погляду повної наявності й заповнення всіх реквізитів, підписів, таблиць, арифметичних сум, підсумків; відповідність і спадковість цифр, перенесених з інших документів і за попередні роки; узгодженість цифр у різних формах звіту та взаємозалежних величин.

При перевірці інформації за змістом (а вона може бути здійснена лише на підприємстві) встановлюють відповідність звіту даним бухгалтерського обліку і достовірність самого обліку – його відповідність реальному стану речей та процесам на підприємстві.

Основне джерело інформації про фінансову діяльність ділового партнера – бухгалтерська звітність.

Бухгалтерська звітність – це система показників, що відображають майновий та фінансовий стан організації на відповідну дату, а також фінансові результати її діяльності за звітний період.

Загальні вимоги до фінансової звітності викладені в Національному положенні (стандарті) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» (далі – НП(С)БО 1), затвердженому наказом

Міністерства фінансів України від 07.02.2013 р. № 73, зареєстрований у Мін'юсті 28.02.2013 р. за № 336/22868. Юридичні особи (крім банків та бюджетних установ), які зобов'язані подавати фінансову звітність згідно із законодавством, застосовують форми фінансової звітності, визначені цим наказом.

Фінансову звітність, визначено НП(С)БО 1 як бухгалтерську звітність, що містить інформацію про фінансовий стан, результати діяльності та рух грошових коштів підприємства за звітний період. Метою такої звітності є забезпечення загальних інформаційних потреб широкого кола користувачів, котрі покладаються на неї як на основне джерело фінансової повної, правдивої та неупередженої інформації про фінансовий стан, результати діяльності та рух грошових коштів підприємства для прийняття управлінських рішень.

Для того, щоби користувачі фінансових звітів прийняли економічні рішення, необхідна інформація про фінансовий стан, результати діяльності та зміни у фінансовому стані підприємства. Зазначені інформаційні потреби обумовили склад фінансової звітності. За НП(С)БО 1, до неї належать:

- форма № 1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)»;
- форма № 2 «Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід)»;
- форма № 3 «Звіт про рух грошових коштів (за прямим методом)» (форма № 3) або «Звіт про рух грошових коштів (за непрямим методом)»;
- форма № 4 «Звіт про власний капітал»;
- примітки до річної фінансової звітності.

Фінансова звітність має надати доступну, доречну, достовірну та зіставну інформацію щодо фінансового стану, результатів діяльності підприємства, руху його грошових коштів, змін у складі власного капіталу.

Напрями використання форм фінансової звітності як інформаційних джерел аналізу наведено у таблиці 2.1.

За даними форми № 1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)» оцінюються:

- склад і структура активів (необоротних активів, оборотних активів, запасів, дебіторської заборгованості та ін.);
- склад і структура пасивів (власного капіталу, довгострокових та поточних зобов'язань і забезпечень, поточної кредиторської заборгованості та ін.);
- наявність власних оборотних коштів;
- показники фінансової стійкості;
- стан ліквідності балансу;
- платоспроможність підприємства за системою відносних показників тощо.

Таблиця 2.1 – Напрями використання форм фінансової звітності як інформаційних джерел аналізу

Форма фінансової звітності	Інформаційні дані	Напрями використання інформації для потреб аналізу
Баланс (Звіт про фінансовий стан)	Економічні ресурси, що контролюються підприємством, і джерела їх формування	Горизонтальний і вертикальний аналіз; оцінювання фінансового стану підприємства із застосуванням коефіцієнтів (структури ресурсів, фінансової стійкості, ліквідності та платоспроможності)
Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід)	Доходи, витрати, фінансові результати та сукупний дохід	Аналіз структури та динаміки доходів і витрат, прибутковості діяльності, ділової активності підприємства
Звіт про рух грошових коштів	Грошові кошти (генерування і використання)	Аналіз грошових потоків у результаті операційної, інвестиційної та фінансової діяльності
Звіт про власний капітал	Величина і зміни в складі власного капіталу протягом звітного періоду	Оцінювання і прогнозування змін у структурі власного капіталу
Примітки до річної фінансової звітності	Облікова політика; інформація, що потребує уточнення відповідно до вимог НП(С)БО; деталізація статей звітності з метою забезпечення її зрозумілості	Різні напрями деталізованого аналізу фінансового стану, виявлення причин його зміни

За даними форми № 2 «Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід)» визначаються й аналізуються у динаміці:

- склад і структура доходів підприємства;
- склад і структура витрат підприємства;
- склад і структура сукупного доходу підприємства;
- абсолютні показники фінансових результатів від операційної, фінансової та інвестиційної діяльності;
- відносні показники ефективності діяльності – показники рентабельності тощо.

Контрольні запитання

1. Визначте основні інформаційні джерела фінансового аналізу.
2. Сутність і склад бухгалтерської звітності.
3. Сутність і склад фінансової звітності.

4. Визначте напрями використання форм фінансової звітності як інформаційних джерел аналізу.

ТЕМА 3 АНАЛІЗ МАЙНА ПІДПРИЄМСТВА

КЛЮЧОВІ ТЕРМІНИ І ПОНЯТТЯ

- *фінансова діяльність*
- *активи*
- *оборотний капітал*
- *фінансовий стан*
- *основні засоби*
- *ліквідність*

Аналізуючи фінансовий стан підприємства, необхідно передусім чітко розрізняти фінансову діяльність і фінансовий стан підприємства.

Фінансова діяльність – це організація рівномірного надходження, поповнення, руху та використання засобів за їх цільовим призначенням, планування фінансових ресурсів і контроль за їх формуванням і використанням.

Фінансовий стан – це результат фінансово-виробничої діяльності. Він характеризується розміром засобів підприємства, їх розміщенням і джерелами.

Забезпеченість фінансовими ресурсами (а отже, і фінансовий стан підприємства) залежить від виконання планів матеріально-технічного постачання, виробництва, реалізації та прибутку. Існує і зворотний зв'язок: відсутність грошових засобів може призвести до перебоїв у постачанні та виробництві. Аналіз фінансового стану має спиратися на попередній аналіз виробництва і реалізації продукції, її собівартості та прибутку.

Основні завдання аналізу фінансового стану підприємства:

- загальна оцінка фінансового стану;
- перевірка виконання зобов'язань за розрахунками з бюджетом, банками, кредиторами, а також використання засобів за цільовим призначенням і забезпеченості ними;
- перевірка використання права на кредитування, забезпеченості та ефективності кредиту;
- виявлення можливостей поліпшення фінансового стану на основі залучення джерел і прискорення оборотності оборотних коштів;
- розробка заходів щодо використання виявлених резервів і контроль за їх виконанням.

Фінансовий стан характеризується системою показників, які відображаються у фінансовому плані, оперативному і бухгалтерському обліку та звітності підприємства.

Основними джерелами даних є бухгалтерський баланс – форма № 1 (саме тому аналіз фінансового стану часто називають аналізом балансу). Використовують також інші форми бухгалтерської звітності (форми № 2, 3, 4), а також баланс доходів і витрат як базу порівняння; досліджують акти і довідки перевірок фінансового стану підприємства, проведених фінансовими органами, установами банків, органами контролю, представниками організацій вищого рівня.

Активи – це економічні ресурси підприємства у формі сукупних майнових цінностей, які використовуються в господарській діяльності з метою отримання прибутку; це ресурси, контрольовані підприємством у результаті минулих подій, використання яких, як очікується, призведе до збільшення економічних вигод у майбутньому.

У бухгалтерському балансі показують наявність і стан засобів підприємства в грошовому вимірі на певну дату. Ці засоби класифікують за складом, джерелами фінансування, розміщенням, юридичною належністю.

За складом господарські кошти поділяють на оборотні та необоротні.

За джерелами формування розрізняють господарські кошти власні та позикові. Суть власних коштів розкриває їх назва. Позикові кошти не є власністю підприємства, використовуються ним тимчасово протягом певного строку, після закінчення якого вони повертаються їх власнику.

В активах балансу підприємства відображаються вартість майна, цінні папери та боргові зобов'язання (інвестиції).

За ступенем ліквідності активів виділяють:

– *активи в абсолютно ліквідній формі* – це активи, що не потребують реалізації, тобто грошові активи в національній та іноземній валюті;

– *високоліквідні активи* – це активи, які можуть бути швидко конвертовані в грошову форму (як правило, на термін до одного місяця) без втрат своєї поточної ринкової вартості з метою своєчасного забезпечення платежів за поточними фінансовими зобов'язаннями. До них належать короткострокові фінансові вкладення та короткострокову дебіторську заборгованість;

– *середньоліквідні активи* – це всі форми дебіторської заборгованості, крім короткострокової та безнадійної, запаси готової продукції для реалізації;

– *слаболіквідні активи* – це активи, які можуть бути конвертовані в грошову форму без втрат своєї поточної ринкової вартості лише впродовж значного періоду часу (від півроку і вище). Це запаси сировини, напівфабрикатів, запаси МШП, основні засоби, незавершені капітальні вкладення, устаткування, довгострокові фінансові вкладення;

– *неліквідні активи* – такі види активів, які самостійно не можуть

бути реалізовані. Це безнадійна дебіторська заборгованість, витрати майбутніх періодів, збитки поточних та минулих років (табл. 3.1).

Таблиця 3.1 – Класифікація активів підприємства

Класифікаційна ознака	Види активів
За формою функціонування	<ul style="list-style-type: none"> – матеріальні активи (основні засоби, запаси, незавершене будівництво); – нематеріальні активи (гудвіл, патенти, авторські права); – фінансові активи (дебіторська заборгованість, фінансові інвестиції, грошові кошти)
За характером участі в господарському процесі	<ul style="list-style-type: none"> – необоротні активи (основні засоби, нематеріальні активи, незавершене будівництво, довгострокові фінансові інвестиції); – оборотні активи (запаси, дебіторська заборгованість, поточні фінансові інвестиції, грошові кошти)
За фінансуванням	<ul style="list-style-type: none"> – постійні активи; – змінні активи
За ступенем ліквідності	<ul style="list-style-type: none"> – активи в абсолютно ліквідній формі; – високоліквідні активи; – середньоліквідні активи; – слаболіквідні активи; – неліквідні активи

Фінансовий стан підприємства значною мірою залежить від доцільності та правильності вкладення фінансових ресурсів у активи. В процесі функціонування підприємства величина активів та їх структура постійно змінюються. Характеристику про якісні зміни в структурі майна і його джерел можна отримати за допомогою вертикального та горизонтального аналізу звітності. На практиці нерідко об'єднують горизонтальний і вертикальний аналіз, тобто будують аналітичні таблиці, що характеризують як структуру майна підприємства та їх джерел, так і динаміку окремих його показників.

На цій стадії аналізу формується уявлення про діяльність підприємства, виявляються зміни в складі його майна і джерелах, встановлюються взаємозв'язки різних показників. З цією метою визначають співвідношення окремих статей активу і пасиву балансу, їх питому вагу в загальному підсумку (валюті) балансу, розраховують суми відхилень у структурі основних статей балансу порівняно з минулим періодом.

Найбільш загальну структуру активів характеризує *коефіцієнт співвідношення оборотних і необоротних активів*.

Аналіз динаміки складу і структури майна дає можливість встановити розмір абсолютного та відносного приросту чи зменшення всього майна підприємства і окремих його видів. Приріст (зменшення) активу свідчить про розширення (звуження) діяльності підприємства.

Показники структурної динаміки відображають частку участі кожного виду майна в загальній зміні сукупних активів. Їх аналіз дозволяє зробити висновок про те, в які активи вкладені знов залучені фінансові ресурси чи які активи зменшились за рахунок відтоку фінансових ресурсів.

Ключовим показником першого етапу аналізу фінансового стану підприємства є *співставлення темпів зростання обороту (обсягу продаж) з темпами зростання обсягу сукупних активів*. Коли перший показник вищий за другий, можна зробити висновок, що підприємство правильно, раціонально регулює активи.

Таким чином, в активі балансу відображаються, з одного боку, виробничий потенціал, а з іншого боку, активи, які створюють умови для здійснення інвестиційної та фінансової діяльності. Ці види діяльності тісно взаємопов'язані. Тому після загальної оцінки динаміки складу та структури майна необхідно детально оцінити стан, рух і причини зміни кожного виду майна підприємства.

Основними ознаками «гарного» балансу є:

- збільшення валюти балансу;
- перевищення темпів зростання оборотних активів над темпами росту необоротних;
- власний капітал за розміром перевищує позиковий та темпи його зростання вищі ніж позикового;
- приблизно однакові темпи приросту дебіторської та кредиторської заборгованості;
- частка власного капіталу в оборотних активах перевищує 50 %.

Основні засоби – це матеріальні активи, які утримуються підприємством для використання у виробництві або постачання товарів і надання послуг, для здачі в оренду іншим особам або для адміністративних цілей, будуть використовуватися протягом більше одного періоду, функціонують у натуральній формі протягом тривалого часу як у сфері матеріального виробництва, так і в невиробничій сфері, а також капітальні вкладення в об'єкти, що належать до основних засобів.

Показники майнового стану підприємства характеризують стан та структуру активів підприємства у сукупності з їх джерелами покриття (пасивами), їх можна поділити умовно на дві групи: *показники, які визначають стан основних засобів*, та *показники, які визначають стан оборотних коштів*. Якісна характеристика основних засобів оцінюється за допомогою показників: частки активної частини основних засобів; коефіцієнта зносу, коефіцієнта оновлення, коефіцієнта вибуття, коефіцієнт накопичення зносу, коефіцієнта реальної вартості майна тощо.

Задачами фінансового аналізу використання основних засобів є:

- забезпеченість основними засобами (відповідність величини, складу та технічного рівня засобів потребам у них, своєчасності їх поповнення);
- технічний стан основного капіталу;
- ступінь використання основних засобів за факторами, що на них впливають;
- повнота використання основних засобів;
- вплив використання устаткування на обсяг продукції;
- резерви збільшення обсягу продукції за рахунок поліпшення використання основних засобів.

Оборотний капітал – це сукупність майнових цінностей підприємства, що обслуговує господарський процес і повністю використовується протягом одного операційного (виробничо-комерційного) циклу. Співвідношення основного й оборотного капіталу впливає на величину отриманого прибутку.

Аналіз оборотних активів здійснюють з метою забезпечення такої організації, щоб забезпечити ефективність їх використання. Зазначений аналіз здійснюють за такими напрямками:

- аналіз складу та структури оборотних активів;
- оцінка оптимальності визначеної потреби підприємства в оборотних активах;
- аналіз джерел формування оборотних активів;
- оцінка маневрування оборотними активами;
- аналіз оборотності оборотних активів за звітний період;
- аналіз виробничих запасів і дебіторської заборгованості;
- аналіз грошових коштів на підприємстві;
- аналіз збереження та ефективного використання оборотних активів.

Для аналізу структури активів використовуються **коефіцієнти структури активів**:

– коефіцієнт постійності – це відношення необоротних активів до всіх активів. Якщо цей показник низький, то це свідчить про низький виробничий потенціал, тобто необхідно здійснювати додаткові капітальні інвестиції (необхідне поповнення власного капіталу або залучення довгострокових позикових коштів).

– коефіцієнт мобільності – це відношення оборотних активів до всіх активів (або одиниця мінус коефіцієнт постійності).

– коефіцієнт співвідношення оборотних і необоротних активів (чи навпаки) – це відношення оборотних активів до необоротних активів. Цей коефіцієнт повинен збільшуватися, що дасть можливість підвищити ліквідність балансу підприємства. Негативною є різка зміна.

Аналіз ефективності використання майна передбачає розрахунок

показників ефективного використання майна підприємства, основними з яких є:

- рентабельність активів (майна) (цей показник показує, який прибуток одержує підприємство з кожної гривні, вкладеної в активи);
- рентабельність поточних активів;
- рентабельність інвестицій;
- рентабельність власного капіталу;
- рентабельність реалізованої продукції.

Контрольні запитання

1. Розкрийте сутність поняття активів (майна) підприємства.
2. Назвіть основні методи аналізу майна підприємства.
3. Дайте характеристику окремих елементів майна підприємства.
4. Як майновий стан підприємства впливає на його фінансовий стан і рівень фінансових результатів?

ТЕМА 4

АНАЛІЗ ДЖЕРЕЛ ФОРМУВАННЯ КАПІТАЛУ ПІДПРИЄМСТВА

КЛЮЧОВІ ТЕРМІНИ І ПОНЯТТЯ

– <i>пасив</i>	– <i>капітал</i>
– <i>власний капітал</i>	– <i>золоте правило фінансування</i>
– <i>рентабельність капіталу</i>	– <i>позиковий капітал</i>

Пасиви – це джерела засобів і зобов'язання підприємства за позичками і кредиторською заборгованістю, погашення якої призведе до зменшення загального капіталу або майбутніх доходів.

Капітал розуміють як матеріальні засоби і грошові кошти, вкладені в підприємство з метою здійснення підприємницької діяльності.

Класифікують капітал за різними ознаками.

1. *За ознакою власності* капітал поділяють на власний і позиковий.

До *власного капіталу* відносять грошові кошти і матеріальні засоби, які самостійно формуються підприємством для забезпечення свого розвитку.

До *позикового капіталу* відносять грошові кошти та інше майно, що залучається для фінансування розвитку підприємства із зовнішніх джерел на платній поворотній основі.

Аналіз основних відмінностей між власним і позиковим капіталом свідчить, що за рахунок позикового капіталу підприємство має більше

можливостей нарощення свого виробничого потенціалу, але при цьому зростає ризик втрати його фінансової стійкості.

2. *За тривалістю використання* виділяють *довгостроковий* (постійний, перманентний) капітал і *короткостроковий* (змінний) капітал.

3. Залежно від *напрямку розміщення фінансових ресурсів у активи* підприємства капітал поділяється на *основний* і *оборотний*.

Аналіз джерел формування капіталу передбачає вирішення таких завдань:

- дослідження наявності капіталу, його достатності для забезпечення необхідних темпів економічного розвитку підприємства;

- аналіз доходності капіталу при певному рівні фінансового ризику.

- оцінка фінансового ризику, пов'язаного з формуванням капіталу при певному рівні його доходності;

- оцінка фінансової рівноваги підприємства в процесі його розвитку;

- оцінка фінансової гнучкості підприємства, тобто здатності підприємства швидко формувати необхідний обсяг додаткового капіталу при несподіваному виникненні високоефективних інвестиційних пропозицій або нових можливостях прискорення економічного зростання.

При аналізі джерел фінансових ресурсів, їх динаміки структури слід мати на увазі, що оцінка структури джерел здійснюється як внутрішніми, так і зовнішніми користувачами бухгалтерської інформації.

Внутрішній аналіз структури майна пов'язаний з оцінкою альтернативних варіантів фінансування діяльності підприємства. Основними критеріями вибору виступають ступінь ризику, ціна того чи іншого джерела фінансування, умови залучення позикових коштів, терміни сплати боргу, можливі напрямки використання та ряд інших.

Аналіз джерел формування капіталу починається з оцінки динаміки їх складу та структури.

Структура капіталу підприємства – це співвідношення між різними джерелами капіталу (власним і позиковим), що використовується для довготермінового фінансування інвестиційної діяльності підприємства.

Важливим питанням в аналізі структури джерел коштів є оцінка раціональності співвідношення власних і позикових коштів.

Власний капітал – це власні джерела фінансування суб'єкта господарювання без зазначеного строку повернення, що внесені засновниками підприємства та накопичені впродовж періоду його діяльності за рахунок насамперед реінвестованого прибутку.

Аналіз власного капіталу вирішує такі завдання:

- виявлення основних джерел формування власного капіталу та визначення впливу їх зміни на фінансову стійкість підприємства;

- встановлення правових і фінансових обмежень у розпорядженні нерозподіленим прибутком;

- оцінювання пріоритетності прав на отримання дивідендів;

- з'ясування черговості прав власників при ліквідації підприємства.

Аналізуючи власний капітал, необхідно визначити частку його окремих видів, дати оцінку змін їх величини і структури.

Оцінку складу та структури власного капіталу підприємства слід здійснювати в динаміці за ряд років, щоб виявити основні тенденції змін. Фактори зміни видів власного капіталу встановлюються за даними форми № 4 «Звіт про власний капітал».

Суб'єкти господарювання у процесі діяльності широко використовують позиковий капітал: у вигляді довгострокових кредитів, як правило, під час формування необоротних активів; короткострокових кредитів банків – для формування оборотних активів.

Аналіз складу, структури та динаміки позикового капіталу передбачає з'ясування ролі довго- і короткострокових кредитів у діяльності підприємства. Довгострокових кредитів може не бути серед джерел фінансування з причин невігідності їх залучення (за діючими умовами кредитування) або внаслідок незадовільного оцінювання банком кредитоспроможності позичальника. Потрібно звернути особливу увагу на те, чи немає серед зобов'язань короткострокових кредитів банку, оскільки це один із чинників зниження рентабельності власного капіталу (за наявності об'єктів кредитування і прийнятних умов отримання кредиту).

При аналізі структури та динаміки зобов'язань підприємства виявляють негативні тенденції щодо зростання заборгованості підприємства. Значну увагу необхідно звернути на аналіз динаміки його заборгованості за розрахунками з бюджетом та з оплати праці.

На співвідношення власного та позикового капіталу впливає низка факторів, зумовлених внутрішніми і зовнішніми умовами діяльності суб'єкта господарювання та обраною ним фінансовою стратегією. До них належать:

- розширення або скорочення обсягів діяльності (впливає на динаміку потреб у залученні коштів);

- співвідношення тривалості виробничо-комерційного циклу та періоду погашення поточної кредиторської заборгованості;

- структура витрат підприємства;

- накопичення надлишкових запасів, недіючого обладнання, матеріалів тощо;

- вилучення коштів на створення сумнівної дебіторської заборгованості, що спричиняє збільшення додаткового позикового капіталу.

На структуру джерел формування капіталу безпосередньо впливає *тривалість обороту коштів*. Підприємство, період обороту коштів у якого

менший, може мати більшу частку позикових джерел у сукупних пасивах без загрози для власної платоспроможності та без збільшення ризику для кредиторів. Суб'єктам господарювання зі швидкою оборотністю капіталу легше забезпечити надходження коштів і, отже, розраховатися за своїми зобов'язаннями. Такі підприємства є більш привабливими для інвесторів і кредиторів.

Важливе значення під час оцінювання раціональності структури джерел формування капіталу має *співвідношення тривалості виробничо-комерційного циклу та періоду погашення кредиторської заборгованості*. Чим більший період виробничо-комерційного циклу обслуговується капіталом кредиторів, тим меншою може бути частка власного капіталу в сукупних пасивах підприємства.

До основних показників, що характеризують структуру капіталу, належать: *коефіцієнт незалежності, коефіцієнт фінансової стійкості, коефіцієнт фінансування*.

Коефіцієнти рентабельності капіталу характеризують його здатність генерувати необхідний прибуток у процесі його господарського використання та визначають загальну ефективність формування капіталу підприємства. Для здійснення такої оцінки використовують такі основні показники:

- а) коефіцієнт рентабельності інвестованого капіталу;
- б) коефіцієнт рентабельності власного капіталу;
- в) коефіцієнт рентабельності залученого капіталу.

Вибір джерел фінансування для кожного виду активу здійснюється відповідно до золотих правил – *золотого правила фінансування та золотого правила балансу*.

Золоте правило балансу – з метою досягнення паралельності строків мобілізації і використання фінансових ресурсів рекомендується керуватися двома умовами:

- 1) потребу в капіталі для фінансування необоротних активів слід покривати за рахунок власного капіталу і довгострокових зобов'язань;
- 2) довгострокові пасиви повинні використовуватися не тільки для фінансування необоротних активів, а й для фінансування постійних оборотних активів.

Золоте правило фінансування – фінансовий капітал має бути мобілізований на строк, не менший від того, на який цей капітал заморожується в необоротних та оборотних активах.

Контрольні запитання

1. Надайте сутнісну характеристику власного капіталу.
2. Перелічіть особливості позикового капіталу..
3. Дайте характеристику показників структури капіталу.

4. Сформулюйте золоте правило фінансування та золоте правило балансу.

ТЕМА 5 АНАЛІЗ ЛІКВІДНОСТІ І ПЛАТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

КЛЮЧОВІ ТЕРМІНИ І ПОНЯТТЯ

– <i>ліквідність балансу</i>	– <i>платоспроможність</i>
– <i>неплатоспроможність</i>	– <i>абсолютна ліквідність</i>
– <i>ліквідність підприємства</i>	– <i>швидка ліквідність</i>

Фінансовий стан підприємства з позиції короткострокової перспективи оцінюється показниками ліквідності та платоспроможності, які в загальному вигляді характеризують його спроможність своєчасно і в повному обсязі здійснювати розрахунки за короткостроковими зобов'язаннями перед контрагентами.

Основні причини неплатоспроможності підприємства:

- помилки в розрахунках планових обсягів виробництва, реалізації продукції та її собівартості;
- невиконання планових завдань з виробництва та реалізації продукції, порушення її структури та асортименту, зниження якості;
- підвищення собівартості продукції;
- втрата каналів реалізації продукції та постійних покупців і замовників в умовах конкуренції;
- неплатоспроможність самих покупців і замовників з різних причин;
- невиконання плану з прибутку і недостатність власних джерел фінансування підприємства;
- інфляційні процеси і зміни у податковій політиці;
- значне відвернення коштів у дебіторську заборгованість та у надлишкові виробничі запаси;
- низька оборотність мобільного (оборотного) капіталу підприємства.

Платоспроможність підприємства характеризується його можливістю і здатністю своєчасно й повністю виконувати свої фінансові зобов'язання перед внутрішніми та зовнішніми партнерами, а також державою.

Оцінка платоспроможності необхідна не тільки для самої організації з метою аналізу й прогнозування її подальшої фінансової діяльності, а й

для її зовнішніх партнерів і потенційних інвесторів. Як правило, досліджують поточну і перспективну платоспроможність (рис. 5.1).

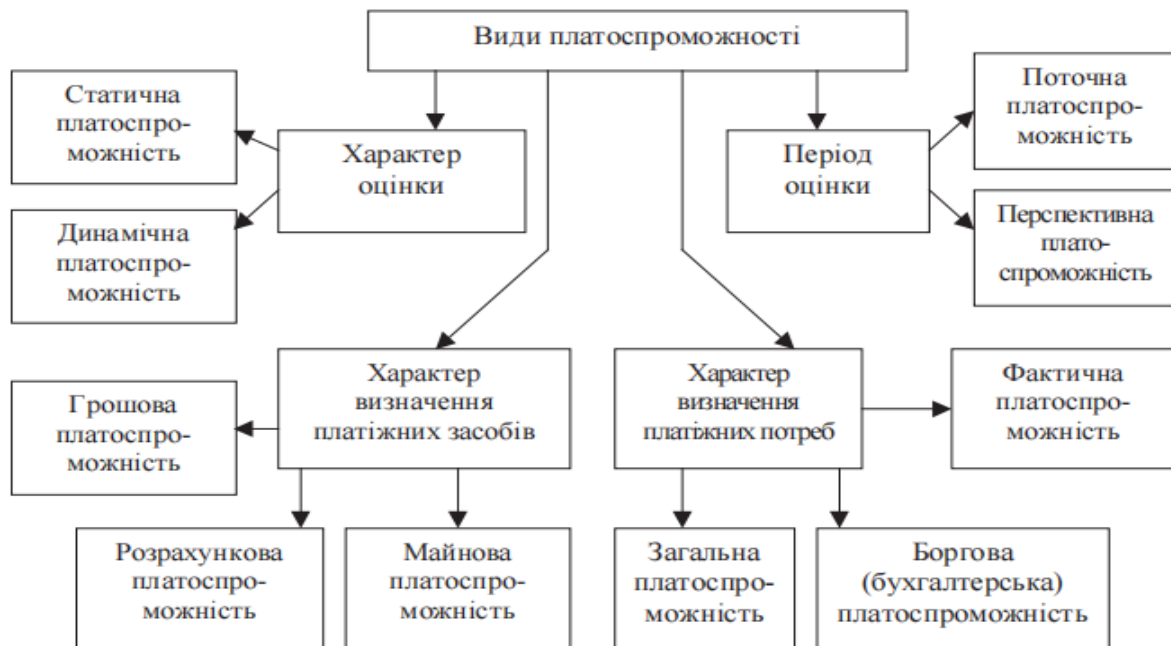

Рисунок 5.1 – Види платоспроможності підприємства

Поточна платоспроможність характеризує поточний стан розрахунків на підприємстві та аналізується на основі даних про його фінансові потоки: приплив грошових коштів має забезпечити покриття поточних зобов'язань господарюючого суб'єкта.

Перспективна платоспроможність визначає можливість підприємства у майбутньому розрахуватися за своїми короткостроковими боргами і досліджується переважно за допомогою показників ліквідності. Саме від рівня ліквідності залежить як перспективна, так і поточна платоспроможність.

Ліквідність балансу – це ступінь покриття зобов'язань підприємства його активами, термін перетворення яких у гроші повинен відповідати терміну погашення зобов'язань. Ліквідність – поняття більш широке, ніж платоспроможність.

Від ліквідності балансу треба відрізнити **ліквідність активів**. Рівень ліквідності активів пов'язаний із часом, необхідним для перетворення їх у грошові кошти. Ліквідність балансу залежить від співвідношення різних за ліквідністю активів.

Послідовність аналізу ліквідності балансу:

1 етап. **Групування активів балансу за ознакою рівня ліквідності**

Залежно від ступеня ліквідності, тобто швидкості перетворення в грошові кошти, активи підприємства поділяють на такі групи:

– *найбільш ліквідні активи (A1)* – до них належать усі статті грошових засобів підприємства і короткострокові фінансові вкладення (надійні цінні папери);

– *швидко реалізовані активи (A2)* – дебіторська заборгованість та інші оборотні активи (у випадку, коли виявлено іммобілізацію за статтями інших дебіторів та інших оборотних активів, підсумки швидко реалізовуваних активів зменшуються на цю величину);

– *повільно реалізовані активи (A3)* – статті розділу II активу «Запаси», а також статті «Довгострокові фінансові вкладення» та «Розрахунки із засновниками» з розділу I активу балансу;

– *важко реалізовані активи (A4)* – статті розділу I активу «Основні засоби і вкладення» за винятком статей, включених до попередньої групи.

2 етап. Групування пасивів балансу за ознакою терміновості сплати, тобто строків погашення зобов'язань і забезпечень

Пасиви балансу групуються за ступенем терміновості їх оплати:

– *найбільш термінові зобов'язання (П1)* – до них належать короткострокова кредиторська заборгованість за розділом IV пасиву, а також поточні зобов'язання за розрахунками;

– *короткострокові пасиви (П2)* – короткострокові кредити та поточна заборгованість за довгостроковими зобов'язаннями – розділ IV пасиву, крім статей, включених до попередньої групи;

– *довгострокові пасиви (П3)* – довгострокові кредити і зобов'язання й суми в розділі II пасиву «Забезпечення наступних витрат і платежів»;

– *постійні пасиви (П4)* – статті розділу I пасиву «Власний капітал», розділ V пасиву «Доходи майбутніх періодів». Для загального балансу активу і пасиву підсумки цієї групи зменшуються на суму іммобілізації оборотних засобів за статтями розділу II активу.

3 етап. Побудова розрахункової таблиці, в якій шляхом порівняння величин відповідних груп активів і пасивів (*A1–П1, A2–П2, A3–П3*) визначаються надлишки (нестачі) платіжних коштів для покриття зобов'язань і забезпечень.

4 етап. На підставі інформації розрахункової таблиці формулювання висновку щодо характеру ліквідності балансу підприємства:

а) *баланс є абсолютно ліквідним*, якщо одночасно виконуються такі умови:

$$\begin{cases} A1 \geq П1; \\ A2 \geq П2; \\ A3 \geq П3. \end{cases} \quad (5.1)$$

б) *ліквідність балансу меншою або більшою мірою відрізняється від*

абсолютної, якщо не виконується одна або дві умови (нерівності (5.1));

в) баланс є неліквідним, якщо не виконується жодна умова.

5 етап. **Розрахунок загального показника ліквідності** для комплексного оцінювання динаміки ліквідності балансу.

Для оцінювання ліквідності та статичної платоспроможності підприємства використовується система відносних показників, які мають назву **коефіцієнтів ліквідності (платоспроможності)**.

Залежно від того, якими видами платіжних засобів підприємство має можливість здійснити оплату поточних зобов'язань і забезпечень, визначають три рівні платоспроможності:

1) грошова характеризується **коефіцієнтом абсолютної ліквідності**: $[A1] \div [П1 + П2]$;

2) розрахункова характеризується **коефіцієнтом швидкої ліквідності**: $[A1 + A2] \div [П1 + П2]$;

3) майнова (потенційна) характеризується **коефіцієнтом загальної ліквідності**: $[A1 + A2 + A3] \div [П1 + П2]$.

Коефіцієнт абсолютної ліквідності (інша назва – коефіцієнт негайної ліквідності) характеризує миттєву платоспроможність і показує, яку частину поточних зобов'язань і забезпечень підприємство має можливість негайно погасити високоліквідними оборотними активами (грошима і поточними фінансовими інвестиціями). Цей коефіцієнт є найбільш жорстким критерієм оцінювання ліквідності та платоспроможності підприємства. Нормативне значення коефіцієнта абсолютної ліквідності ($\geq 0,2$) означає, що підприємство є грошово платоспроможним, якщо високоліквідні оборотні активи не менш ніж на 20 % покривають поточні зобов'язання і забезпечення.

Коефіцієнт швидкої ліквідності (інша назва – коефіцієнт проміжної ліквідності) характеризує потенційну платоспроможність з урахуванням майбутніх надходжень від дебіторів і показує, яку частину поточних зобов'язань і забезпечень підприємство може погасити, використавши поряд із високоліквідними оборотними активами середньоліквідні активи (поточну дебіторську заборгованість, інші оборотні активи). Цей коефіцієнт визначає рівень платоспроможності підприємства на період, що дорівнює середній тривалості одного обороту поточної дебіторської заборгованості за умови повного і своєчасного її погашення. Нормативне оцінювання коефіцієнта швидкої ліквідності перебуває у межах 0,6 – 0,8.

Коефіцієнт загальної ліквідності (інші назви – загальний коефіцієнт ліквідності, коефіцієнт покриття) – це найбільш комплексний показник оцінювання ліквідності та платоспроможності підприємства, який визначається відношенням усієї суми оборотних активів до величини поточних зобов'язань і забезпечень. Коефіцієнт загальної ліквідності показує, скільки гривень оборотних активів припадає на кожен гривню поточних зобов'язань і забезпечень, тобто оцінює достатність ресурсів

оборотних активів для погашення короткострокових зобов'язань. Якщо цей показник менше 1, баланс вважається неліквідним, а підприємство – неплатоспроможним.

За результатами оцінювання рівня і динаміки коефіцієнтів ліквідності формулюються такі висновки:

- при порівнянні фактичних значень з нормативними – про платоспроможність, недостатню платоспроможність або неплатоспроможність підприємства за відповідним показником;

- при порівнянні фактичних значень у динаміці – про підвищення (зниження) рівня платіжних можливостей (рівня платоспроможності) підприємства за відповідним показником з урахуванням використання відповідних груп платіжних засобів.

Водночас із аналізом коефіцієнтів ліквідності для оцінювання платоспроможності підприємства за даними балансу і звіту про фінансові результати визначаються інші відносні показники, серед яких:

- частка оборотних активів у активах;
- частка запасів у оборотних активах;
- відношення довгострокових зобов'язань і забезпечень до зареєстрованого (пайового) капіталу;
- відношення поточних зобов'язань і забезпечень до зареєстрованого (пайового) капіталу;
- відношення активів до довгострокових і поточних зобов'язань і забезпечень (нормативне значення $\geq 2,0$);
- відношення оборотних активів до довгострокових і поточних зобов'язань і забезпечень;
- відношення чистого доходу до довгострокових зобов'язань і забезпечень;
- відношення чистого доходу до поточної кредиторської заборгованості;
- відношення чистого прибутку до величини активів;
- відношення поточної дебіторської заборгованості до поточної кредиторської заборгованості.

Контрольні запитання

1. Розкрийте загальний порядок проведення оцінки платоспроможності підприємства за системою показників і назвіть відповідні джерела інформації, що забезпечують таку оцінку.

2. Яким чином пов'язані такі поняття: ліквідність активу, ліквідність балансу, ліквідність підприємства?

3. Дайте характеристику показників, які входять до системи показників ліквідності підприємства.

ТЕМА 6 АНАЛІЗ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

КЛЮЧОВІ ТЕРМІНИ І ПОНЯТТЯ

- *фінансова стійкість*
- *маневреність*
- *запас фінансової стійкості*
- *фінансова автономія*
- *тип фінансової стійкості*
- *поріг рентабельності*

Фінансова стійкість – це здатність підприємства функціонувати і розвиватися, зберігати рівновагу активів і пасивів у мінливому економічному середовищі, що гарантує його платоспроможність та інвестиційну привабливість у довгостроковій перспективі в межах допустимого рівня ризику (рис. 6.1).

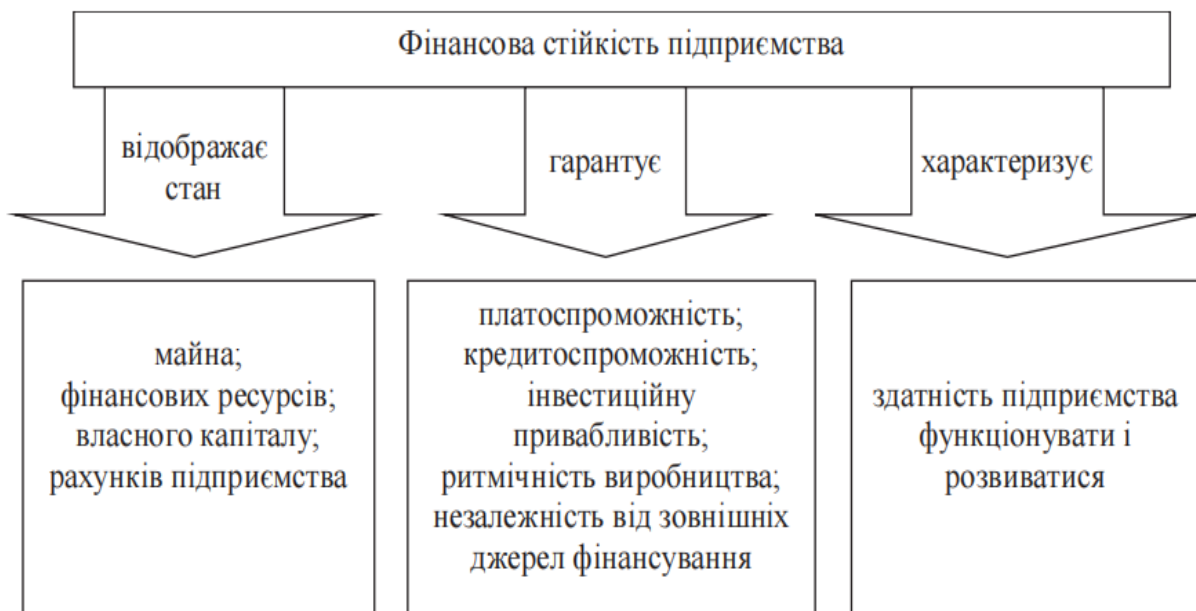

Рисунок 6.1 – Зміст поняття «фінансова стійкість підприємства»

Фінансова стійкість підприємства залежить від ефективного управління фінансовими ресурсами та визначається насамперед оптимальним співвідношенням власного капіталу і зобов'язань. Чим більшу частку в структурі пасивів має позиковий капітал, тим вищим є ризик кредиторів і нижчою ймовірність повернення боргів у випадку банкрутства підприємства-боржника. Співвідношення між власним капіталом і зобов'язаннями є найбільш важливою характеристикою фінансової стійкості підприємства.

Основна мета аналізу фінансової стійкості полягає у визначенні

спроможності підприємства протистояти негативній дії зовнішніх і внутрішніх факторів, які впливають на його фінансовий стан.

Послідовність аналізу фінансової стійкості підприємства:

- 1) загальне оцінювання фінансової стійкості;
- 2) розрахунок за даними форми 1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)» системи відносних показників (фінансово-економічних коефіцієнтів), які характеризують фінансову стійкість підприємства з погляду структури та стану майна і джерел формування капіталу;
- 3) розрахунок за даними форми 1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)» системи абсолютних показників, які характеризують забезпеченість запасів джерелами формування і дають можливість визначити відповідний тип фінансової стійкості підприємства;
- 4) розрахунок за даними форми 2 «Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід)» і факторний аналіз показників порогу рентабельності та запасу фінансової стійкості (рис. 6.1).

Відносні показники оцінювання фінансової стійкості підприємства включають:

- 1) *показники структури джерел формування капіталу:*
 - коефіцієнт фінансової автономії;
 - коефіцієнт концентрації позикового капіталу (коефіцієнт фінансової залежності);
 - коефіцієнт фінансового ризику (коефіцієнт співвідношення позикових і власних коштів, коефіцієнт фінансового левериджу);
 - коефіцієнт фінансової стабільності;
 - коефіцієнт довгострокового залучення позикових коштів (коефіцієнт довгострокової заборгованості, коефіцієнт довгострокового залучення капіталу);
 - коефіцієнти структури позикового капіталу (коефіцієнт довгострокових зобов'язань і забезпечень, коефіцієнт поточних зобов'язань і забезпечень);
 - коефіцієнти страхової стабільності (коефіцієнт страхування бізнесу, коефіцієнт страхування власного капіталу, коефіцієнт страхування зареєстрованого (пайового) капіталу);
- 2) *показники стану оборотних активів:*
 - коефіцієнт маневреності власного капіталу (коефіцієнт маневрування власним капіталом);
 - коефіцієнт забезпеченості оборотних активів власними оборотними коштами (коефіцієнт забезпечення власними засобами);
 - коефіцієнт забезпеченості запасів власними оборотними коштами;
 - коефіцієнт маневреності власних оборотних коштів (коефіцієнт мобільності власних оборотних активів);

- 3) показники стану основного капіталу:
- коефіцієнт майна виробничого призначення (коефіцієнт виробничого потенціалу);
 - коефіцієнт реальної вартості основних засобів;
 - коефіцієнт нагромадження амортизації (коефіцієнт зносу основних засобів і нематеріальних активів);
 - коефіцієнт співвідношення оборотних і необоротних активів.

Абсолютні показники фінансової стійкості підприємства передбачають:

1) наявність власних джерел формування запасів і витрат (ВОК) – різниця між величиною власного капіталу підприємства й необоротними активами. Цей показник демонструє наявність власних джерел формування оборотних активів після фінансування необоротних активів;

2) наявність власних і довгострокових джерел формування запасів і витрат (ВД). Виходить шляхом додання до попереднього показника ВОК величини довгострокових пасивів підприємства (підсумок другого розділу пасиву балансу);

3) наявність загальної величини джерела формування запасів і витрат (ЗД). Розраховується як сума попереднього показника ВД і короткострокових кредитів банку.

Цим трьома показниками відповідають три показники надлишку (+) чи недостачі (–) коштів формування запасів, що розраховуються як різниця між відповідним показником наявності джерел формування запасів та витрат і величиною запасів підприємства:

$$\begin{aligned}\Delta ВОК &= ВОК - З; \\ \Delta ВД &= ВД - З; \\ \Delta ЗД &= ЗД - З.\end{aligned}\tag{6.1}$$

Відповідно до показника забезпечення запасів і витрат власними та позиченими коштами виділяють **чотири типи фінансової стійкості**.

1. Абсолютна фінансова стійкість:

$$\begin{aligned}\Delta ВОК &\geq 0; \\ \Delta ВД &\geq 0; \\ \Delta ЗД &\geq 0.\end{aligned}\tag{6.2}$$

Абсолютна фінансова стійкість (трапляється на практиці дуже рідко) – коли власні оборотні кошти (ВОК) забезпечують запаси (З), а тому підприємство не залежить від банківських кредитів, має абсолютну ліквідність і забезпечує поточну та перспективну платоспроможність

2) Нормальна фінансова стійкість:

$$\begin{aligned}\Delta BOK &\leq 0; \\ \Delta BD &\geq 0; \\ \Delta ZD &\geq 0.\end{aligned}\tag{6.3}$$

Нормально стійкий фінансовий стан – коли запаси забезпечуються сумою власних оборотних коштів та довгостроковими позиковими джерелами (сума власних оборотних коштів і довгострокових зобов'язань складає функціонуючий капітал – ΦK).

При цьому, підприємство має нормальну ліквідність і платоспроможність, а також достатньо рентабельною є його операційна діяльність.

3. *Нестійкий фінансовий стан:*

$$\begin{aligned}\Delta BOK &\leq 0; \\ \Delta BD &\leq 0; \\ \Delta ZD &\geq 0.\end{aligned}\tag{6.4}$$

Нестійкий фінансовий стан – коли запаси забезпечуються за рахунок власних оборотних коштів, довгострокових позикових джерел та короткострокових кредитів і позик, тобто за рахунок усіх основних джерел формування запасів і витрат; є недостатньою ліквідність, виникає періодична неплатоспроможність, сповільнюється оборотність оборотних активів, а тому є потреба у залученні додаткових джерел фінансування.

4. *Кризовий фінансовий стан або фінансовий стан, близький до банкрутства:*

$$\begin{aligned}\Delta BOK &\leq 0; \\ \Delta BD &\leq 0; \\ \Delta ZD &\leq 0.\end{aligned}\tag{6.5}$$

Кризовий фінансовий стан – коли запаси й витрати не забезпечуються джерелами їх формування і підприємство перебуває на межі банкрутства.

Усі показники розраховуються на початок і кінець аналізованого періоду, оцінюється їхня динаміка й на цій підставі робляться висновки.

Поріг рентабельності – це вартісний показник, який характеризує суму операційного доходу, що забезпечує повне покриття операційних витрат, тобто беззбитковість операційної діяльності підприємства.

Запас фінансової стійкості – це відносний показник, який характеризує максимально допустимий відсоток зменшення фактичного операційного доходу доти, доки операційна діяльність залишатиметься беззбитковою. Чим вище значення запасу фінансової стійкості, тим більш фінансово стійким є підприємство з погляду забезпечення прибутковості

операційної діяльності, тим менший ризик настання збитковості. При визначенні запасу фінансової стійкості підприємства використовують показники: чистий дохід від реалізації продукції, постійні (змінні) витрати, маржинальний дохід, поріг рентабельності.

Контрольні запитання

1. Розкрийте сутність фінансової стійкості підприємства.
2. Назвіть основні фактори, що впливають на фінансову стійкість підприємства.
3. Які показники застосовуються при розрахунку рівня фінансової стійкості підприємства?
4. Яка необхідність і порядок розрахунку запасу фінансової стійкості підприємства?

ТЕМА 7 АНАЛІЗ ГРОШОВИХ ПОТОКІВ

КЛЮЧОВІ ТЕРМІНИ І ПОНЯТТЯ

- *грошовий потік*
- *Cash-Flow*
- *чиста кредитна позиція*
- *оптимізація*

Грошові потоки – це сукупність розподілених у часі надходжень і витрачань грошей, які генеруються господарською діяльністю підприємства.

Рух грошових коштів підприємства відображається у формі № 3 «Звіт про рух грошових коштів (за прямим методом)» або формі № 3-н «Звіт про рух грошових коштів (за непрямим методом)» (НП(С)БО 1).

Основна мета аналізу грошових потоків полягає в оцінюванні здатності підприємства генерувати грошові кошти визначеного розміру та в установленні строки, що необхідні для здійснення запланованих витрат. Досягнення цієї мети передбачає вирішення таких завдань:

- вивчення обсягів і структури грошових коштів за джерелами надходження;
- дослідження основних напрямів витрачання грошових коштів;
- виявлення рівня достатності формування грошових потоків за видами діяльності, необхідних для нормального функціонування підприємства;
- визначення ефективності використання грошових коштів у процесі операційної, інвестиційної та фінансової діяльності;
- вивчення факторів і прогнозування збалансованості та

синхронізації додатного і від'ємного грошових потоків за обсягом і часом для забезпечення поточної та перспективної платоспроможності підприємства;

– інформаційне забезпечення прийняття управлінських рішень з оптимізації грошових потоків.

Послідовність аналізу грошових потоків підприємства

1 етап. ***Горизонтальний аналіз грошових потоків.*** Необхідно за інформацією звіту про рух грошових коштів визначити обсяги формування додатного (позитивного) грошового потоку, від'ємного (негативного) грошового потоку та чистого грошового потоку, проаналізувати динаміку та тенденції зміни їх величин (за показниками абсолютного приросту, темпів зростання та приросту). Додатний грошовий потік визначається як сума надходжень грошових коштів у результаті операційної, інвестиційної та фінансової діяльності, а від'ємний потік – як сума витрачань грошових коштів за відповідними видами діяльності.

Горизонтальний аналіз дає змогу: визначити джерела надходження грошових коштів для формування додатного грошового потоку, кількісно оцінити обсяги надходження коштів з кожного джерела; встановити напрями використання грошових коштів (складові від'ємного грошового потоку), дати оцінку розмірів витрачання коштів за кожним напрямом.

2 етап. ***Вертикальний (структурний) аналіз додатного, від'ємного та чистого грошових потоків*** проводиться:

а) за видами господарської діяльності (операційною, інвестиційною, фінансовою), що дає змогу встановити частку кожного виду діяльності у формуванні додатного, від'ємного та чистого грошових потоків;

б) окремими внутрішніми підрозділами (центрами відповідальності), що покаже внесок кожного з них у формування грошових потоків підприємства;

в) окремими джерелами надходження і напрямками витрачання коштів, що дає можливість встановити частку кожного з них у формуванні загального грошового потоку.

Вертикальний аналіз дає змогу оцінити структуру грошових потоків, тобто розрахувати частку окремих джерел надходження і напрямів витрачання коштів у загальному обсязі та проаналізувати зміни, що відбулися; провести ранжирування джерел надходження і напрямів витрачання коштів за вагомістю та порівняти отримані результати.

3 етап. ***Розрахунок абсолютних показників грошових потоків.*** Для оцінювання грошових потоків, дохідності та ліквідності підприємства в зарубіжній практиці широко застосовується показник Cash-Flow. Його можна розглядати у трьох аспектах:

– як фінансово-економічний показник (індикатор спроможності фінансування за рахунок внутрішніх джерел);

– як показник результативності господарської діяльності

(індикатор теперішньої та майбутньої дохідності підприємства);

– як загальний індикатор фінансового стану підприємства

Абсолютним показником грошових потоків, за допомогою якого визначається фінансова стійкість підприємства, є **ліквідний грошовий потік**, що характеризує зміни в чистій кредитній позиції суб'єкта господарювання протягом певного періоду (місяця, кварталу).

Чиста кредитна позиція – це різниця між сумою кредитів, отриманих підприємством, і величиною грошових коштів. Ліквідний грошовий потік (зміна в чистій кредитній позиції) є показником дефіцитного або надлишкового сальдо грошових потоків.

4 етап. **Аналіз достатності грошових потоків**. Один із напрямів аналізу, що здійснюється на цьому етапі, передбачає визначення достатності чистого грошового потоку, який генерується підприємством, із позиції фінансування необхідних потреб. Для цього розраховується коефіцієнт достатності чистого грошового потоку.

5 етап. **Оцінювання ритмічності та синхронності грошових потоків**. Аналіз складу грошових потоків з погляду регулярності здійснення є необхідним для оцінювання можливих обсягів окремих джерел надходження і напрямів витрачання грошових коштів, визначення прогнозного рівня платоспроможності підприємства на основі існуючих тенденцій. На цьому етапі аналізу досліджується синхронність формування додатного і від'ємного грошових потоків у розрізі окремих інтервалів звітного періоду, розглядається динаміка залишків грошових активів. Досліджуючи синхронність формування грошових потоків, розраховують коефіцієнт ліквідності грошового потоку підприємства в періоді, що аналізується.

6 етап. **Аналіз можливостей виконання термінових зобов'язань (пріоритетних платежів)**. Досліджується негайна і перспективна можливість виконання термінових боргових зобов'язань, до яких належать повернення зовнішніх боргів і сплата процентів за ними.

7 етап. **Аналіз ефективності грошових потоків підприємства**. Узагальнювальним показником оцінювання руху грошових коштів є **коефіцієнт ефективності грошових потоків підприємства**, що розраховується як відношення додатного грошового потоку до від'ємного грошового потоку.

Комплексне використання напрямів аналізу та системи показників оцінювання грошових потоків підприємства дає змогу визначити рівень достатності формування коштів, ефективності їх використання та досягнення збалансованості додатного і від'ємного грошових потоків, встановити позитивні та негативні тенденції, наявні та потенційні проблеми, що пов'язані з формуванням і використанням грошових коштів, оцінити ефективність управління грошовими потоками для розроблення необхідних управлінських рішень.

Оптимізація грошових потоків здійснюється шляхом вибору найкращих форм їх організації на підприємстві з урахуванням зовнішніх і внутрішніх факторів з метою досягнення їх збалансованості, синхронізації та зростання чистого грошового потоку.

Контрольні запитання

1. Економічна сутність, цілі та значення аналізу грошових потоків.
2. Порядок аналізу грошових потоків підприємства.
3. Назвіть особливості вертикального (структурного) аналізу додатного, від'ємного та чистого грошових потоків.
4. Які фактори впливають на формування грошових потоків підприємства?

ТЕМА 8 АНАЛІЗ ДІЛОВОЇ АКТИВНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

КЛЮЧОВІ ТЕРМІНИ І ПОНЯТТЯ

– ділова активність	– коефіцієнти обігу
– кредиторська заборгованість	– фінансовий цикл
– дебіторська заборгованість	– операційний цикл

Ділова активність – це комплексна характеристика, що охоплює різні аспекти діяльності підприємства. Критеріями ділової активності є рівень ефективності виробничо-фінансової діяльності, стійкість економічного зростання, розширення ринків збуту продукції, ступінь виконання планів за основними показниками, забезпечення заданих темпів їх зростання.

Ділову активність підприємства аналізують у декілька етапів, які здійснюються у певній послідовності:

- 1) загальне оцінювання ділової активності за кількісними та якісними параметрами;
- 2) комплексне оцінювання ділової активності підприємства за системою показників оборотності активів і пасивів;
- 3) оцінювання й аналіз факторів зміни стійкості економічного зростання;
- 4) аналіз дебіторської та кредиторської заборгованості;
- 5) аналіз ринкової активності підприємства.

Система показників кількісного вимірювання ділової активності може включати такі складові:

– *динаміка*: валюти балансу, власного капіталу, основних засобів, запасів, чисельності працівників, обсягів виробництва продукції (робіт, послуг), обсягів реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), чистого доходу, чистого фінансового результату, реальних інвестицій тощо;

– *ефективність використання ресурсів*: фондвіддача основних засобів, матеріаломісткість продукції, продуктивність праці, середня заробітна плата працівників, рентабельність продукції, рентабельність сукупного капіталу, рентабельність власного капіталу, рентабельність реальних інвестицій тощо.

Активність підприємства в зовнішньому економічному середовищі оцінюється за кількісними параметрами:

- а) часткою підприємства на ринках продукції (товарів, робіт, послуг);
- б) масштабами партнерських відносин на внутрішньому і зовнішньому ринках, тобто географією ділових стосунків, їхньою стійкістю;
- в) обсягами зовнішньоекономічного обороту;
- г) наявністю унікальної продукції, техніко-економічні параметри якої відповідають світовим аналогам;
- д) приростом кількості робочих місць;
- е) динамікою фондової активності, що виражається у збільшенні обсягів реалізації акцій, підвищенні коефіцієнта котирування, зростанні прибутковості та рівня дивідендного доходу акцій;
- ж) активністю інноваційно-інвестиційної діяльності.

Ділова активність підприємства у фінансовому аспекті виявляється насамперед у швидкості обігу його активів і пасивів. Економічне значення *оборотності* полягає у тому, що від неї залежить величина необхідних підприємству ресурсів для здійснення процесу виробництва і реалізації продукції (товарів, робіт, послуг).

Швидкість обороту активів і пасивів підприємства є однією з якісних характеристик його фінансової політики. Чим більша швидкість обороту, тим ефективніше працює підприємство. Зростання активів і пасивів може свідчити не тільки про розширення виробництва або дію факторів інфляції, але й про уповільнення їх обороту, що зумовлює збільшення їх величини.

Основні показники ділової активності – це різноманітні показники оборотності активів і пасивів, які за змістом поділяються на декілька груп:

- 1) *коефіцієнти обігу* – кількість оборотів, які здійснюють окремі види активів і пасивів протягом періоду, що аналізується;
- 2) *тривалість одного обороту (в днях)* – середній період, протягом якого кошти, вкладені в діяльність підприємства, проходять усі стадії одного кругообігу;
- 3) *коефіцієнти завантаження* є оберненими показниками до коефіцієнтів обігу; характеризують величину відповідних видів активів,

що припадає на 1 грн чистого доходу від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг);

4) *величина вивільнених (додатково залучених) активів* є розрахунковим абсолютним показником, який пов'язаний з прискоренням або уповільненням оборотності активів; характеризує економічний ефект за рахунок прискорення оборотності;

5) *операційний цикл* – це час між придбанням матеріалів, їх використанням у виробництві, реалізацією готової продукції та отриманням грошових коштів;

б) *фінансовий цикл* – це час, протягом якого грошові кошти вилучені з обороту.

Коефіцієнт обігу активів – узагальнювальний показник оборотності активів, який характеризує швидкість обороту всього майна підприємства. Показує, скільки разів протягом звітного періоду здійснюється обіг капіталу, вкладеного в активи. Зростання коефіцієнта обертання активів означає прискорення кругообігу засобів підприємства.

Коефіцієнт обігу оборотних активів – характеризує швидкість обороту (кількість оборотів за період, який аналізується) усіх оборотних активів підприємства (як у матеріальній формі, так і в розрахунках і грошовій формі). Це дає змогу проаналізувати можливість вивільнення мобільних засобів з господарської діяльності та визначити напрями більш ефективного їх використання.

Прискорення оборотності оборотних активів можливе як за рахунок скорочення часу виробництва (наприклад, у результаті вдосконалення технології), так і завдяки скороченню часу обігу коштів (удосконалення процесів постачання і збуту, пришвидшення розрахунків).

Після визначення оборотності оборотних активів у цілому оцінюється оборотність окремих їх видів (наприклад, запасів, поточної дебіторської заборгованості).

Коефіцієнт обігу запасів є показником інтенсивності використання матеріальних оборотних активів. Якщо цей показник вищий за середньогалузевий рівень, то підприємство не має надлишків низьколіквідних запасів, які потребують додаткового фінансування.

Коефіцієнт обігу поточної дебіторської заборгованості визначається відношенням чистого доходу від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) до середньорічної величини поточної дебіторської заборгованості.

Коефіцієнт обігу власного капіталу характеризує швидкість обороту власного капіталу; його збільшення свідчить про підвищення оборотності, зростання ділової активності підприємства.

Коефіцієнт обігу поточної кредиторської заборгованості характеризує збільшення або зменшення комерційного кредиту, що надається підприємству контрагентами. Зростання цього показника вказує

на підвищення швидкості сплати заборгованості підприємства, а зниження – зростання купівлі продукції в кредит.

Показники тривалості одного обороту запасів, поточної дебіторської та поточної кредиторської заборгованості використовуються для розрахунку тривалості операційного і фінансового циклів підприємства:

– **тривалість операційного циклу (днів)** – це сума тривалості одного обороту запасів і тривалості одного обороту поточної дебіторської заборгованості;

– **тривалість фінансового циклу (днів)** – це різниця тривалості операційного циклу та тривалості одного обороту поточної кредиторської заборгованості.

Рівень ділової активності підприємства у сфері розрахунково-платіжних відносин характеризується дебіторською і кредиторською заборгованістю, їх величиною та якістю, що має суттєвий вплив на фінансовий стан підприємства.

Послідовність аналізу дебіторської заборгованості:

1) оцінювання величини, структури та динаміки дебіторської заборгованості за видами з використанням прийомів горизонтального і вертикального аналізу;

2) дослідження структури дебіторської заборгованості за строками непогашення з метою з'ясування стану розрахункової дисципліни;

3) комплексне оцінювання дебіторської заборгованості за системою відносних показників;

4) порівняльний аналіз дебіторської та кредиторської заборгованості;

5) обґрунтування заходів, спрямованих на вдосконалення системи управління дебіторською заборгованістю.

Різке збільшення дебіторської заборгованості та підвищення її частки в оборотних активах може свідчити або про збільшення обсягів реалізації, або про неефективну кредитну політику підприємства стосовно покупців, про їх неплатоспроможність. Скорочення дебіторської заборгованості оцінюється позитивно, якщо це є результатом зменшення періоду її погашення. Якщо дебіторська заборгованість скорочується у зв'язку зі зменшенням обсягів реалізації продукції, то це свідчить про зниження рівня ділової активності підприємства.

Комплексним критерієм ліквідності та якості дебіторської заборгованості є її **оборотність**, яку можна виміряти **кількістю оборотів і швидкістю обороту** в днях. **Коефіцієнт обігу дебіторської заборгованості** показує кількість її оборотів за календарний рік. **Тривалість одного обороту дебіторської заборгованості** характеризує середню кількість днів, які необхідні для повернення дебіторської заборгованості підприємству.

Показники **частки дебіторської заборгованості в майні та поточної дебіторської заборгованості в оборотних активах** свідчать про те,

наскільки відповідно майно та оборотні активи сформовані за рахунок боргів підприємству.

Послідовність аналізу поточної кредиторської заборгованості:

- 1) оцінювання величини, структури та динаміки поточної кредиторської заборгованості за видами з використанням прийомів горизонтального і вертикального аналізу;
- 2) дослідження структури кредиторської заборгованості за строками утворення з метою з'ясування стану платіжної дисципліни;
- 3) комплексне оцінювання поточної кредиторської заборгованості за системою відносних показників;
- 4) порівняльний аналіз поточної дебіторської та поточної кредиторської заборгованості.

Коефіцієнт обігу поточної кредиторської заборгованості показує кількість її оборотів за календарний рік. Тривалість одного обороту поточної кредиторської заборгованості характеризує середню кількість днів, необхідних для здійснення платежів кредиторам.

Частка поточної кредиторської заборгованості в капіталі, зобов'язаннях і забезпеченнях, поточних зобов'язаннях і забезпеченнях відображає рівень фінансової залежності підприємства від кредиторських запозичень.

Контрольні запитання

1. Сутність і завдання аналізу ділової активності.
2. Визначте порядок аналізу дебіторської заборгованості підприємства.
3. Визначте параметри, які застосовуються для оцінки активності підприємства в зовнішньому економічному середовищі.
4. Назвіть показники, які використовуються для аналізу оборотності оборотних активів підприємства.
5. Які фактори впливають на формування грошових потоків підприємства?

**ТЕМА 9
АНАЛІЗ ПРИБУТКОВОСТІ ТА РЕНТАБЕЛЬНОСТІ
ПІДПРИЄМСТВА**

КЛЮЧОВІ ТЕРМІНИ І ПОНЯТТЯ

– <i>прибутковість</i>	– <i>рентабельність</i>
– <i>витратний підхід</i>	– <i>коефіцієнт окупності</i>

Прибуток – один із основних господарських показників роботи підприємства. За його допомогою визначаються рівень рентабельності, тобто прибутковість, ефективність функціонування підприємства.

Основними завданнями аналізу фінансових результатів підприємства є:

- вивчення обсягів, складу і динаміки фінансових результатів діяльності підприємства;
- перевірка обґрунтованості й напруженості планового прибутку;
- загальна оцінка виконання плану, прогнози, динаміка;
- визначення відхилення фактичного прибутку від передбаченого планом (розрахунком, прогнозом), вивчення динаміки зміни прибутку за кілька звітних періодів;
- виявлення чинників впливу на формування прибутку оцінка їх динаміки та розрахунки їх впливу, вивчення напрямів і тенденцій розподілу прибутку; виявлення резервів збільшення прибутку;
- розробка заходів, спрямованих на реалізацію виявлених резервів.

Рентабельність – це відносний рівень прибутковості бізнесу, що характеризує відношення отриманого ефекту (прибутку) до наявних або використаних ресурсів.

Рентабельність вимірюється за допомогою системи відносних показників, які характеризують ефективність роботи підприємства в цілому, його структурних підрозділів, прибутковість різних видів діяльності (операційної, фінансової, інвестиційної), вигідність виробництва окремих видів продукції. Показники рентабельності використовуються як інструмент в інвестиційній політиці та ціноутворенні, під час вибору варіантів формування асортименту та структури продукції тощо.

В процесі аналізу рентабельності розраховуються:

- 1) *показники, що базуються на витратному підході:*
 - рентабельність продукції;
 - загальна і чиста рентабельність окремих видів діяльності;
 - рентабельність інвестиційних проектів;
 - коефіцієнти окупності здійснених витрат;
- 2) *показники, що базуються на дохідному підході, тобто характеризують прибутковість продажу:*
 - загальна і чиста рентабельність продажу продукції;
 - рентабельність доходу від операційної діяльності;
- 3) *показники, в основі яких є ресурсний підхід:*
 - загальна і чиста рентабельність сукупного капіталу;
 - загальна і чиста рентабельність власного капіталу;
 - загальна і чиста рентабельність основних засобів і запасів;
 - коефіцієнти окупності сукупного капіталу та власного капіталу;

– періоди окупності сукупного капіталу і власного капіталу.

Показники рентабельності, що базуються на витратному підході, характеризують прибутковість здійснених витрат (виробничих, операційних, інвестиційних тощо) в процесі діяльності підприємства. Для їх розрахунку використовуються показники прибутку (збитку) від реалізації окремих видів продукції, валового прибутку (збитку), прибутку (збитку) від окремих видів діяльності, а також чистого прибутку (збитку), що співвідносяться з повною собівартістю одиниці продукції, собівартістю реалізованої продукції, витратами за видами діяльності тощо.

Важливими показниками, що співвідносять чистий дохід з витратами, є коефіцієнти окупності витрат. **Коефіцієнт окупності** характеризує величину, на яку чистий дохід покриває здійснені витрати.

Показники рентабельності, що базуються на дохідному підході, розраховують як відношення прибутку (збитку) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) до чистого доходу.

Показники рентабельності, в основі яких ресурсний підхід, дають можливість визначити прибутковість використаних ресурсів або капіталу підприємства (власного, основного, оборотного тощо). Вони визначаються як відношення прибутку (збитку) до оподаткування і чистого прибутку (збитку) до вартості капіталу (активів) або їх складових.

Співвідношення між валовим прибутком (збитком) і собівартістю реалізованої продукції характеризує **рентабельність (збитковість) виробничих витрат**. Цей показник свідчить, яку суму валового прибутку (збитку) підприємство одержало в розрахунку на 1 грн витрат, вкладених у формування собівартості.

Для характеристики ефективності операційної діяльності використовується показник **рентабельності (збитковості) операційних витрат**. Він визначається відношенням фінансового результату (прибутку, збитку) від операційної діяльності до операційних витрат і показує, скільки отримано прибутку (збитку) від операційної діяльності з 1 грн операційних витрат.

Ефективність господарської діяльності підприємства характеризують показники **загальної та чистої рентабельності (збитковості) витрат господарської діяльності**. Вони визначаються як відношення відповідно фінансового результату (прибутку, збитку) до оподаткування і чистого фінансового результату (прибутку, збитку) до витрат господарської діяльності.

Важливими показниками, що співвідносять доходи і витрати підприємства, є коефіцієнти окупності. Зокрема, **коефіцієнти окупності виробничих витрат, адміністративних витрат і витрат на збут** визначаються як відношення чистого доходу від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) до відповідно витрат, які формують собівартість реалізованої продукції, адміністративних витрат і витрат на збут.

Коефіцієнт окупності операційних витрат характеризує співвідношення між операційним доходом та операційними витратами.

Показники рентабельності капіталу (активів) відображають ефективність використання капіталу підприємства. Так, показники **загальної рентабельності (збитковості) сукупного капіталу і власного капіталу** характеризують ефективність використання відповідно всього капіталу підприємства та окремо власного капіталу з погляду одержання на одиницю їх середньорічної вартості фінансового результату (прибутку, збитку) до оподаткування.

Коефіцієнти окупності сукупного капіталу і власного капіталу показують, скільки підприємство одержало чистого доходу від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) у розрахунку на 1 грн середньорічної вартості відповідно капіталу і власного капіталу. За умови одержання підприємством чистого прибутку визначаються показники періоду окупності сукупного капіталу і власного капіталу (в роках) як відношення середньорічної вартості відповідно капіталу і власного капіталу до чистого прибутку.

У процесі аналізу рентабельності оцінюється рівень виконання прийнятих параметрів (плану, прогнозу тощо), вивчається динаміка показників, здійснюється факторний аналіз зміни їх рівня, визначаються резерви підвищення рентабельності.

Контрольні запитання

1. Значення та завдання аналізу формування фінансових результатів діяльності підприємства.
2. Визначте особливості розрахунку загальної та чистої рентабельності (збитковості) витрат господарської діяльності.
3. Визначте показники рентабельності, що базуються на дохідному підході.

ТЕМА 10

АНАЛІЗ КРЕДИТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

КЛЮЧОВІ ТЕРМІНИ І ПОНЯТТЯ

– <i>кредитоспроможність</i>	– <i>боржник</i>
– <i>клас боржника</i>	– <i>рейтинг</i>

Кредитоспроможність – це одна з умов виникнення та здійснення кредитних відносин, які виникають між банком (кредитором) і суб'єктом

підприємницької діяльності (боржником) із приводу надання кредиту позичальнику в грошовій формі на умовах повернення у певний строк зі сплатою процентів.

Боржник – одна зі сторін у зобов'язанні (юридична чи фізична особа), яка повинна сплатити борг/виконати вимогу банку згідно з умовами укладеного договору.

Результатом неправильного оцінювання кредитоспроможності позичальників може бути погіршення якості кредитного портфеля банку, яке до того ж зумовлює ще й необхідність зайвого резервування.

У міжнародній практиці використовують різні системи оцінювання кредитоспроможності боржника: «правило п'яти Сі», CAMPARI, PARTS, система 6C, PARSER, MEMO RISK, система 4FC та ін. Ці системи відзначаються кількістю показників, що застосовуються як складові загального рейтингу боржника, а також різними методиками визначення характеристик і встановлення їх пріоритетності.

Послідовність оцінювання кредитоспроможності боржника:

1) *загальна характеристика боржника* (репутація, історія бізнесу, ділова активність, зв'язки зі споживачами продукції та постачальниками, склад і стабільність засновників, повернення попередніх кредитів, місцезнаходження позичальника тощо);

2) *аналіз фінансового стану боржника* (його здатність отримати кошти за всіма видами діяльності та розрахуватися за своїми зобов'язаннями, у тому числі довгостроковими зобов'язаннями);

3) *аналіз ефективності кредитної операції або інвестиційного проекту* (окупність проекту; грошовий потік за конкретним проектом, бажання боржника використовувати у проекті, що кредитується; власний капітал; характер ринку; умови реалізації товарів; перспективність розвитку галузі; маркетингові дослідження, а також наявність забезпечення зобов'язань у вигляді високоліквідної застави);

4) *оцінювання ризиків, пов'язаних із репутацією боржника* (загальною характеристикою), аналізом ефективності кредитного проекту та інших ризиків, що проводиться перед наданням кредиту.

Одним із найважливіших елементів аналізу кредитоспроможності є оцінювання комерційним банком фінансового стану боржника, на підставі результатів якого визначається його кредитний клас.

Відповідно до «Положення про порядок формування та використання банками України резервів для відшкодування можливих втрат за активними банківськими операціями» банк здійснює оцінювання фінансового стану юридичної особи (крім банку), якій надано кредит, шляхом розрахунку інтегрального показника фінансового стану боржника-юридичної особи.

Модель розрахунку інтегрального показника фінансового стану боржника-юридичної особи визначається не рідше ніж один раз на рік,

виходячи з максимального значення частки доходу від певного виду діяльності в загальному обсязі чистого доходу, отриманого від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг). Банк визначає кредитоспроможність боржника під час надання кредиту та в разі зміни первісних умов договору, у тому числі пов'язаних із фінансовими труднощами боржника.

Відповідно до «Положення про порядок формування та використання банками України резервів для відшкодування можливих втрат за активними банківськими операціями» банк здійснює оцінювання фінансового стану юридичної особи (крім банку), якій надано кредит, шляхом розрахунку інтегрального показника фінансового стану боржника-юридичної особи.

Банк розраховує інтегральний показник із застосуванням багатофакторної дискримінантної моделі, до складу якої включаються фінансові коефіцієнти, що визначаються на підставі даних фінансової звітності боржника – юридичної особи, та параметри, що визначаються з урахуванням вагомості та розрядності фінансових коефіцієнтів і щороку актуалізуються Національним банком України на підставі даних фінансової звітності боржників-юридичних осіб.

Банк визначає вид економічної діяльності підприємства згідно з Класифікацією видів економічної діяльності ДК 009:2010 на підставі наданого ним розшифрування даних форми № 2 «Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід)» (рядок 2000) або форми № 2-м (2-мс) «Звіт про фінансові результати» (рядок 2000) річної фінансової звітності боржника-юридичної особи за останній звітний період щодо структури доходів.

Модель розрахунку інтегрального показника фінансового стану боржника – юридичної особи визначається не рідше ніж один раз на рік, виходячи з максимального значення частки доходу від певного виду діяльності в загальному обсязі чистого доходу, отриманого від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг).

Клас боржника – юридичної особи визначається залежно від значення інтегрального показника з урахуванням величини підприємства (велике, середнє або мале). Найвищий клас боржника – 1, найнижчий – 9.

Банк визначає клас боржника – юридичної особи не вище 8, якщо:

- у договорах немає письмової згоди боржника на збір, зберігання, використання та поширення через бюро кредитних історій інформації про боржника – юридичну особу;
- банк не надав до бюро кредитних історій відомості про боржника за наявності в договорі відповідної згоди;
- немає фінансової звітності боржника за останній звітний період;
- проти боржника порушено справу про банкрутство.

Банк визначає клас боржника-юридичної особи не вище 9, якщо боржника визнано банкрутом у встановленому законодавством порядку.

У міжнародній банківській практиці одним із найпоширеніших підходів до визначення кредитоспроможності позичальника є рейтингові системи, орієнтовані на врахування кількісних та якісних характеристик клієнта. Такі системи дають змогу визначити кредитоспроможність за допомогою комплексного показника – рейтингу, вираженого, як правило, в балах, установити межі інтервалу його коливань і залежно від кількості балів обґрунтувати належність позичальника до того чи іншого класу за рівнем кредитного ризику.

Рейтингова система оцінювання кредитоспроможності позичальника має розроблятися кожним банком індивідуально, залежно від кредитної політики банку, стратегічних планів, маркетингових досліджень і загальних вимог до якості кредитів, які пропонує центральний банк. Отже, рейтингові системи відображають підхід конкретного банку до оцінювання якості кредитів і можуть суттєво відрізнятися у розрізі банків.

Контрольні запитання

1. Які системи оцінювання кредитоспроможності боржника застосовують у міжнародній практиці?
2. Як банк розраховує інтегральний показник фінансового стану боржника-юридичної особи?
3. Що включає в себе узагальнена інформація про боржника за наданим кредитом?

ТЕМА 11 АНАЛІЗ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПРИВАБЛИВОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

КЛЮЧОВІ ТЕРМІНИ І ПОНЯТТЯ

- *інвестиційна діяльність*
- *чиста теперішня вартість*
- *рентабельність проєкту*
- *внутрішня норма прибутку*
-

Аналітичне оцінювання інвестиційної діяльності здійснюють на запит зовнішніх і внутрішніх користувачів. Для зовнішніх користувачів завдання аналізу полягає в оцінюванні інвестиційної привабливості цього підприємства. У такому разі об'єктом аналізу є насамперед реальні інвестиції, що дає змогу спрогнозувати майбутню діяльність підприємства. У процесі аналізу підприємства як об'єкта інвестування потенційних акціонерів (інвесторів) також цікавлять показники прибутковості та рентабельності.

Для внутрішніх користувачів аналізу найважливішим завданням є обґрунтування та вибір найефективнішого напрямку інвестування коштів.

На початковому етапі аналізують доцільність вкладення коштів у реальні та фінансові інвестиції. Залежно від результатів аналізу вибирають один із напрямів здійснення інвестиційних операцій або визначають оптимальне їх поєднання. Методика аналізу дохідності та ризику інвестиційних операцій залежить від специфіки об'єктів дослідження, тобто від того, чи є це виробничі проекти, чи фінансові інструменти.

Після здійснення вибору і початку реалізації інвестиційного проекту (капітальних вкладень) або за придбання певних цінних паперів завдання аналізу полягає у виявленні можливих відхилень від запланованого сценарію та обґрунтуванні коригуючих управлінських рішень. На цьому етапі аналіз характеризують як оперативний.

Після завершення інвестиційної операції необхідно проаналізувати її фактичну ефективність та виявити причини відхилень від запланованої або очікуваної. Результати такого аналізу дають змогу підприємству в майбутньому адекватно оцінити свої можливості та прийняти обґрунтовані управлінські рішення. Отже, в процесі аналізу інвестиційної діяльності підприємства застосовують усі види аналізу: попередній, оперативний, ретроспективний.

У ретроспективних оцінках пріоритетним є аналіз змін обсягу, структури інвестицій та руху грошових коштів інвестиційної діяльності. Аналіз структурних змін та динаміки інвестування акцентує на пріоритетах у реалізації тактичних і стратегічних цілей. Ефективність досягнення поставлених завдань інвестування може бути оцінена за рухом грошових потоків від інвестиційної діяльності.

У процесі формування портфеля фінансових інвестицій підприємству необхідно, насамперед, проаналізувати співвідношення таких основних характеристик, як дохідність та рівень ризику.

Критерії оцінювання інвестиційних проектів.

1. Метод визначення чистої теперішньої вартості.

Чиста теперішня вартість проекту (NPV) – це різниця між величиною грошових потоків, що надходять у процесі експлуатації проекту, дисконтованих за прийнятою ставкою дохідності (r) та сумою інвестицій (IS):.

Додатне значення NPV свідчить про доцільність інвестування коштів, оскільки проект є прибутковим. При від'ємному значенні NPV проект слід відхилити. Якщо $NPV = 0$, то проект є ані прибутковим, ані збитковим, а відтак, рішення потрібно приймати на основі інших критеріїв: поліпшення умов праці, зростання іміджу підприємства тощо. Якщо підприємство має кілька проектів, то слід зупинитися на тому, в якого найвище значення чистої теперішньої вартості.

Метод чистої теперішньої вартості більшість фахівців розглядає як найприйнятніший критерій оцінки капітальних інвестицій. До переваг цього методу відносять те, що чиста теперішня вартість показує ймовірну

величину приросту капіталу підприємства у разі реалізації інвестиційного проекту.

Щоби використовувати спосіб чистої теперішньої вартості, необхідно володіти інформацією про витрати на реалізацію інвестиційного проекту, передбачувані суми можливих доходів, очікуваний економічно доцільний термін використання інвестиційного проекту, необхідну норму прибутку (дисконтної ставки), за якою розраховують чисту теперішню вартість.

2. Аналіз рентабельності проекту.

Доцільність інвестування можна аналізувати з допомогою визначення **рівня рентабельності проекту (IR)**, розрахованого як відношення чистої теперішньої вартості до початкової суми інвестиції та вираженого у відсотках.

За економічним змістом рентабельність є величиною прибутку, отриманого на кожну грошову одиницю вкладених у проєкт коштів. Рентабельність є відносним показником, тому її можна застосовувати для вибору одного з декількох інвестиційних проєктів, які мають близькі значення чистої теперішньої вартості.

Остаточний вибір критерію визначення доцільності інвестицій залежить насамперед від пріоритетів та політики підприємства, а також від загальної економічної ситуації та інвестиційного клімату в країні.

3. Аналіз внутрішньої норми прибутку.

Внутрішню норму прибутку проекту (норму рентабельності) розуміють як значення коефіцієнта дисконтування, за якого чиста теперішня вартість проекту дорівнюватиме нулю. Внутрішня норма прибутку показує той мінімальний рівень дохідності проекту, за якого він не даватиме ані доходів, ані збитків, тобто за економічним змістом ця норма є точкою беззбитковості цього проекту.

Показник внутрішньої норми прибутку має важливе значення в процесі джерел фінансування інвестиційного проекту. Порівняння вартості інвестованих коштів, тобто витрат на виплату відсотків за користування банківськими позичками, дивідендів та інших пов'язаних із залученням фінансових ресурсів винагород, із внутрішньою нормою прибутку проекту дає змогу визначити його доцільність та прийняти обґрунтоване управлінське рішення. Так, якщо внутрішня норма прибутку проекту вища за вартість авансового капіталу, то проєкт є економічно вигідним, а різниця між цими величинами показує рівень прибутковості, на який може розраховувати інвестор. Якщо внутрішня норма прибутку дорівнює вартості авансового капіталу, то проєкт ні не дає доходів, ні не спричиняє збитків, і тоді його доцільність треба визначати за іншими критеріями, наприклад, із огляду на соціальний ефект. Коли ж внутрішня норма прибутку менша за вартість авансового капіталу, проєкт із будь-якого погляду є економічно не вигідним.

4. Аналіз періоду окупності інвестицій

Період окупності інвестицій – це час, протягом якого грошовий потік, який інвестор отримав у процесі експлуатації проєкту, зрівняється із сумою інвестиції (вимірюють у роках та місяцях). Цей метод є одним із найпоширеніших у світовій практиці й досить належить до порівняно простих засобів з'ясування доцільності здійснення інвестиційної операції. У класичному варіанті цей метод не передбачає впорядкування грошових надходжень у часовому аспекті, тобто техніку дисконтування не застосовують. Із кількох проєктів привабливішим визнають той, що має коротший термін окупності.

Контрольні запитання

1. Яка система показників використовується в аналізі інвестиційної привабливості підприємства?
2. Визначте критерії оцінювання інвестиційних проєктів.
3. Поясніть економічну сутність показника «чиста теперішня вартість».

ТЕМА 12 КОМПЛЕКСНИЙ АНАЛІЗ ФІНАНСОВОГО СТАНУ ПІДПРИЄМСТВА

КЛЮЧОВІ ТЕРМІНИ І ПОНЯТТЯ

- *комплексний аналіз*
- *метод групувань*
- *метод коефіцієнтів*
- *метод порівнянь*

Комплексний фінансовий аналіз повинен дати повну, всебічну та об'єктивну оцінку стану підприємства. Він спрямований на підтримання фінансової стійкості, ліквідності та платоспроможності підприємства і забезпечення ефективності господарювання у довгостроковій перспективі. Комплексний фінансовий аналіз служить для визначення економічного потенціалу підприємства, обґрунтування рішень стратегічного характеру, інформаційного забезпечення потреб фінансового планування, для розробки інвестиційних проєктів та прийняття рішень щодо фінансування, надання кредиту, його обсягів та умов.

Цей вид аналізу відповідає вимогам виконання таких завдань: залучення фінансових ресурсів, пошуку високорентабельних проєктів, оцінці доцільності інвестування, оцінці надійності партнерів, оптимізації фінансової діяльності підприємства, фінансовому оздоровленню підприємства.

При проведенні комплексного фінансового аналізу підприємства необхідно дотримуватися певних вимог.

1. Методологічна база комплексного аналізу ґрунтується на методиках, які в обмежені строки могли б оцінити фінансовий стан суб'єкта господарювання. Комплексний фінансовий аналіз має не тільки ідентифікувати проблемні елементи, а й зробити обґрунтовані висновки щодо розвитку тенденції зміни фінансового стану підприємства в цілому.

2. При практичному проведенні комплексного фінансового аналізу необхідно використовувати такий ефективний прийом, як порівняльний аналіз. Він являє собою внутрішньогосподарський аналіз зведених показників фінансової звітності за окремими напрямками діяльності самого підприємства та його дочірніх підприємств або міжгосподарський аналіз показників наданого підприємства порівняно з відповідними показниками конкурентів, середньогалузевими чи середніми показниками. Залежно від поставленого завдання щодо організації комплексного фінансового аналізу конкретного підприємства необхідно насамперед визначитись з оптимальною базою для порівняння значень фінансових показників.

Базою для забезпечення порівняльного аналізу можуть служити: середньогалузеві значення показників; показники фінансово-господарської діяльності підприємств, що є лідерами у галузі, до якої належить об'єкт дослідження; певні нормативні значення фінансових показників відповідно до законодавчих та внутрішніх нормативних документів, рекомендацій науковців; цільові значення фінансових показників, визначені потенційними інвесторами або замовниками дослідження; оптимальні або критичні значення фінансових показників для підприємства, яке аналізується, враховуючи специфіку та особливості його фінансово-господарської діяльності; усереднені за часом значення фінансових показників, обчислені за даними господарської діяльності підприємства у найбільш сприятливі періоди його функціонування.

3. Для здійснення комплексного аналізу необхідно забезпечити формування групи показників, які б у своїй сукупності відповідали вимогам комплексної характеристики поточного стану підприємства та перспективі його подальшого розвитку.

4. Ефективність комплексного аналізу значною мірою залежить від можливості побудови адекватної системи однозначної інтерпретації результатів математичної та аналітичної обробки визначеної групи цільових показників з метою попередження та уникнення двозначності висновків.

Процес проведення комплексного фінансового аналізу складається з опрацювання системи проблемних питань, які можна об'єднати й узагальнити за такими напрямками:

- особливості побудови моделі обробки вхідної інформаційної бази відповідно до специфіки об'єкта дослідження;
- математична, статистична та аналітична складові моделі формування цільового елемента комплексного аналізу – інтегрального показника фінансового стану підприємства;
- комплексний аналіз на основі визначення загальної оцінки комерційної надійності підприємства;
- комплексний аналіз на основі моделей прогнозування банкрутства підприємства;
- модель інтерпретації результатів комплексного фінансового аналізу та формування майбутніх трендів фінансово-господарської діяльності підприємства.

Існують різні методи комплексного аналізу фінансового стану підприємства: метод коефіцієнтів, метод групувань, метод порівнянь, рейтингові системи оцінки. Вибір методу залежить від низки чинників: типу економічної системи, ступеня розвиненості ринкових відносин, особливостей побудови балансу та інших форм звітності, галузевих особливостей, виду діяльності, форми власності підприємств тощо. Методи аналізу можуть використовуватися паралельно, а також частково, доповнюючи один одного.

Контрольні запитання

1. Визначте сутність комплексного аналізу фінансового стану підприємства.
2. Поясніть вимоги до комплексного аналізу фінансового стану підприємства.
3. Охарактеризуйте методи комплексного аналізу фінансового стану підприємства.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Базилінська О. Я. Фінансовий аналіз: теорія та практика: навч. посіб. / О. Я. Базилінська. – Київ: Центр учбової літератури, 2009. – 328 с.
2. Захарченко П. В. Фінансовий аналіз : навч. посіб. / П. В. Захарченко, М. П. Гриценко. – Мелітопіль: Друкарня міської ради, 2018. – 226 с.
3. Лучко М. Р. Фінансовий аналіз. навч. посіб. / М. Р. Лучко, С. М. Жукевич, А. І. Фаріон. – Тернопіль: ТНЕУ, 2016. – 304 с.
4. Мних Є. В. Фінансовий аналіз: навч. посіб. / Є. В. Мних, Н. С. Барабаш. – К.: Київ. нац. торг.-економ. ун-т, 2014. – 412 с.
5. Отенко І. П. Фінансовий аналіз : навч. посіб. / І. П. Отенко, Г. Ф. Азаренков, Г. А. Іващенко. – Харків: ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2015. – 156 с.
6. Подольська В. О. Фінансовий аналіз: навч. посіб. / В. О. Подольська, О. В. Яріш. – Київ: Центр навчальної літератури, 2007. – 488 с.
7. Тютюнник Ю. М. Фінансовий аналіз : навч. посіб. / Ю. М. Тютюнник, Л. О. Дорогань-Писаренко, С. В. Тютюнник. – Полтава: ПДАА, 2016. – 430 с.
8. Фінансовий аналіз: навч. посіб. / Білик М. Д., Павловська О. В., Притуляк Н. М., Невмержицька Н. Ю.– 2-ге вид. – Київ: КНЕУ, 2007. – 592 с.
9. Фінансовий аналіз: навч. посіб. / І. О. Школьник, І. М. Боярко, О. В. Дейнека та інші ; за заг. ред. І. О. Школьник. – Київ: Центр учбової літератури, 2019. – 368 с.
10. Шубіна С.В. Фінансовий аналіз: практикум : навч. посіб. / С.В. Шубіна, О.Ю. Мірошник, В.О. Швадченко. – Київ: Центр учбової літератури, 2019. – 296 с.
11. Якименко-Терещенко Н. В. Обліково-аналітичне забезпечення управління нематеріальними активами в контексті інноваційного розвитку залізничного транспорту / Н. В. Якименко-Терещенко // Розвиток методів управління та господарювання на транспорті. – 2019. – Вип. 3(68).
12. Якименко-Терещенко Н. В. Обліково-аналітичне забезпечення управління трудовими ресурсами підприємств готельно-ресторанного бізнесу / Якименко-Терещенко Н. В., Побережна Н. М., Фальченко О. О., Побережний Р. О. // Вісник Національного технічного університету "Харківський політехнічний інститут" (економічні науки) : зб. наук. праць – 2020. № 5.

ЗМІСТ

ВСТУП	3
СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ	4
ТЕМА 1. Теоретичні основи фінансового аналізу	5
ТЕМА 2. Інформаційне забезпечення фінансового аналізу	10
ТЕМА 3. Аналіз майна підприємства	14
ТЕМА 4. Аналіз джерел формування капіталу підприємства	19
ТЕМА 5. Аналіз ліквідності і платоспроможності підприємства	24
ТЕМА 6. Аналіз фінансової стійкості підприємства	28
ТЕМА 7. Аналіз грошових потоків	32
ТЕМА 8. Аналіз ділової активності підприємства	35
ТЕМА 9. Аналіз прибутковості та рентабельності підприємства	39
ТЕМА. 10. Аналіз кредитоспроможності підприємства	42
ТЕМА 11. Аналіз інвестиційної привабливості підприємства	45
ТЕМА 12. Комплексний аналіз фінансового стану підприємства	48
РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА	51

Навчальне видання

ЯКИМЕНКО-ТЕРЕЩЕНКО Наталія Василівна

ФІНАНСОВИЙ АНАЛІЗ

Конспект лекцій

для студентів спеціальності 071 «Облік і оподаткування» другого
(магістерського) рівня вищої освіти всіх форм навчання

Відповідальний за випуск доц. Побережна Н. М.

Роботу рекомендував до видання проф. Давидюк Т. В.

Редактор О. В. Козюк

План 202 р., поз. 16

Підп. до друку _____ Формат 60x84 1/16.

Друк – ризографія. Гарнітура Times New Roman. Ум. друк. арк. ____.

Зам. _____

Видавничий центр НТУ «ХП».

Свідоцтво про державну реєстрацію ДК № 5478 від 21. 08. 2017 р.

61002, Харків, вул. Кирпичова, 2.

Самостійне електронне видання